

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Факультет філології й журналістики імені Михайла Стельмаха
Кафедра української мови

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«НЕЗАВЕРШЕНІ СИНТАКСИЧНІ ОДИНИЦІ В МОВІ СУЧАСНОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ: ТЕОРЕТИЧНІ ВИКЛАДКИ Й
МЕТОДИЧНІ ОРІЄНТИРИ»**

здобувача СВО магістра
освітньої програми *Середня освіта. Українська мова і
література, англійська мова*
спеціальності *014 Середня освіта*
предметної спеціальності *014.01 Середня освіта (Українська
мова і література)*
додаткової предметної спеціальності *014.021 Середня освіта
(Мова і література (англійська))*
галузі знань *01 Освіта / Педагогіка*
Гулієвої Ельміри Айдинівни

Науковий керівник: **І. Я. Завальнюк**, доктор філологічних
наук, професор, професор кафедри української мови

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ (підпис) _____ (ініціали, прізвище)

Вінниця – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ НЕЗАВЕРШЕНИХ СИНТАКСИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ...	9
1.1 Лінгвістичний статус незавершених синтаксичних конструкцій в українській мові.....	9
1.2 Характерні ознаки незавершених синтаксичних конструкцій та специфіка їхнього вираження.....	15
1.3 Класифікація незавершених синтаксичних конструкцій у сучасній українській мові.....	21
1.4 Висновки до розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2. ФУНКЦІЙНО-СЕМАНТИЧНА Й СТРУКТУРНА СПЕЦИФІКА НЕЗАВЕРШЕНИХ СИНТАКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ У МОВІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ.....	32
2.1 Семантичні типи незавершених синтаксичних конструкцій.....	32
2.1.1 Незавершені синтаксичні конструкції, зумовлені психологічним станом мовця.....	32
2.1.2 Незавершені синтаксичні структури як засоби обмеження переліку життєвих реалій.....	38
2.1.3 Актуалізація незавершених синтаксичних конструкцій для привернення уваги читачів.....	46
2.1.4 Незавершені синтаксичні конструкції як констатаційні синтаксичні одиниці.....	51
2.1.5 Незавершені синтаксичні структури без вказівки на об'єкт висловлення.....	55
2.1.6 Незавершені синтаксичні конструкції з розгорнутим змістом висловлення в наступному реченні.....	66
2.2 Функціонування незавершених синтаксичних одиниць у ролі заголовкових комплексів.....	68

2.3 Структурна специфіка незавершених синтаксичних одиниць.....	70
2.3.1 Препозиційні, інтерпозиційні та постпозиційні незавершені синтаксичні конструкції.....	70
2.3.2 Незавершені синтаксичні конструкції з синтаксично невираженим членом речення.....	77
2.3.3 Особливості пунктуаційного оформлення незавершених синтаксичних структур.....	79
2.4 Висновки до розділу 2.....	81
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НЕЗАВЕРШЕНИХ СИНТАКСИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ У ШКІЛЬНОМУ ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	84
3.1 Методика роботи з газетним матеріалом як засіб формування мовної компетентності учнів 5–9 класів.....	84
3.1.1 Види різнорівневих завдань із використанням незавершених синтаксичних одиниць у процесі формування мовної компетентності учнів.....	86
3.1.2 Розробка уроку з української мови для 8 класу закладу загальної середньої освіти.....	91
ВИСНОВКИ.....	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	97
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	105
ДОДАТКИ.....	106

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку лінгвістики активізувалися прагмалінгвістичні та комунікативні підходи до вивчення мови, що пов'язано з актуалізацією переходу досліджень мовних явищ від системно-структурного рівня до функціонального. Дослідження цього аспекту мови передбачає не лише з'ясування мотиваційних основ мовленнєвої діяльності адресанта, а й установлення специфіки мовних та позамовних чинників, які впливають на комунікацію.

Результатом вербальної комунікації автора з читачем слугують незавершені синтаксичні конструкції, які на сучасному етапі розвитку мови в українській пресі набувають найрізноманітніших структурно-семантичних та синтаксичних виявів і зумовлюються передусім позамовними прагматичними чинниками.

Актуальність дослідження зумовлена дискусійністю питань про використання термінопозначень явища незавершеності на синтаксичному рівні, його лінгвістичного статусу, недостатнім вивченням структурно-семантичних і прагматистичних особливостей у мові сучасної української преси.

«В українській лінгвістиці немає усталеної думки щодо місця незавершених синтаксичних конструкцій у граматичній класифікації речень» [31, с. 130]. Учені кваліфікують такі синтаксичні одиниці по-різному: як «обірвані, або незакінчені речення» [22, с. 11], як «незакінчені та перервані речення» [23, с. 329], як «незакінчені речення» [68, с. 306], як «усічені або недоговорені речення» [37, с. 19], як «обірвані неповні речення» [38, с. 153–154], відносять до простих і складних речень, виділяючи в їхніх межах «речення смислової обірваності», «речення емоційної обірваності», «конструкції із граматичним типом обірваності» та «структури формальної обірваності» [42, с. 72–92]. В основному незавершені синтаксичні конструкції описують або в межах іншого синтаксичного явища (неповноти речення), або як стилістичну фігуру умовчання [69, с. 358].

Проблему незавершеності синтаксичних конструкцій розглянуто в дисертації В. Пітеля «Функціонально-семантична структура незакінчених речень у сучасній українській мові» [61]. Зокрема досліджено соціально-семантичні особливості незакінчених речень як своєрідних синтаксичних конструкцій, що характеризуються семантичною, структурною та інтонаційною незавершеністю. Запропоновано системний опис таких синтаксичних одиниць, визначено їхні основні ознаки порівняно з іншими типами простих і складних речень, а також здійснено функціонально-семантичну класифікацію. На матеріалі сучасної української літературної мови проаналізовано формально-синтаксичні, семантичні та комунікативні особливості незакінчених речень [62, с. 3]. Проте для аналізу бралися передусім речення з української художньої літератури, а незавершені синтаксичні конструкції, уживані в мові сучасної української преси, були поза увагою.

З огляду на брак наукових розвідок, присвячених явищу незавершеності синтаксичних конструкцій у сучасній українській пресі, постає необхідність різноаспектного вивчення цих одиниць, адже їх активно використовують в газетах і журналах сьогодення. Потреба практичного використання та недостатня теоретична розробка проблеми зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи: «Незавершені синтаксичні одиниці в мові сучасної української преси: теоретичні викладки й методичні орієнтири».

Мета роботи – здійснити комплексний аналіз формально-синтаксичних, структурно-семантичних та функційно-комунікативних особливостей незакінчених синтаксичних конструкцій, дібраних із мови сучасної української газетної періодики.

Мета дослідження передбачає розв’язання таких **завдань**:

- 1) з’ясувати лінгвістичний статус незакінчених синтаксичних конструкцій у теоріях українських лінгвістів;
- 2) схарактеризувати основні ознаки незакінчених синтаксичних структур у сучасній українській мові;

3) проаналізувати відомі класифікації незавершених синтаксичних одиниць;

4) дослідити семантичні й структурно-функційні особливості незавершених синтаксичних структур у мові сучасної української преси;

5) здійснити класифікацію незавершених синтаксичних конструкцій, уживаних у сучасній українській пресі, ураховуючи функційно-семантичні характеристики.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є незавершені синтаксичні конструкції в мові сучасної української преси.

Предмет дослідження – семантико-функційні й структурно-синтаксичні особливості незавершених синтаксичних конструкцій у мові сучасної української газетної періодики.

Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає в тому, що *вперше* в українському мовознавстві *здійснено* комплексний аналіз незавершених синтаксичних конструкцій у мові сучасної української преси, ураховуючи їхні структурні, семантичні та прагматистичні особливості; *створено* функціонально-семантичну класифікацію, *описано* структурно-функціональні типи незавершених синтаксичних конструкцій; *окреслено* їхню функціонально-комунікативну специфіку.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що воно подає нові відомості та узагальнення про функціонування незавершених синтаксичних одиниць у мові сучасної української преси, що збагачує граматичну стилістику. Комплексний аналіз незавершених синтаксичних конструкцій сприяє поглибленню теорії синтаксису та стилістики української літературної мови, а запропонована методологія дослідження синтаксичних процесів на основі прагматичної концепції слугуватиме підґрунтям для подальших граматичних і стилістичних студій, а також для типологічних досліджень динамічних процесів у мові сучасної української преси.

Практичне значення дослідження визначається зв'язком одержаних результатів кваліфікаційної роботи з практикою викладання української мови

у школі та закладах вищої освіти. Вони можуть бути використані для уточнення функційно-семантичної природи незавершеності синтаксичних конструкцій, для розширення структурно-семантичної типології простих та складних речень у сучасній українській мові.

Теоретичні узагальнення, висновки і фактичний матеріал знайдуть застосування у розробці лекційних курсів із синтаксису і стилістики, написанні курсових і кваліфікаційних робіт здобувачами вищої освіти, прислужаться для читання спецкурсів і проведення спецсемінарів.

Матеріалом дослідження слугують газети всеукраїнського, обласного та районного рівнів за 2023–2025 рр.: «Вінницька газета», «Вінниччина», «Голос України», «Дзеркало тижня», «Місто», «Молодіжна газета Вінниччини», «Пенсійний кур'єр», «Прапор Перемоги», «Тульчинський край», «Україна молода».

Методи дослідження. Для визначення теоретичних засад дослідження використано загальнофілософські *методи спостереження, аналізу, синтезу, узагальнення, абстрагування*. Розв'язання сформульованих завдань вимагало також звернення до комплексу власне лінгвістичних методів, зокрема *описового, дистрибутивного, функціонально-стилістичного, структурно-семантичного, статистичного аналізу*.

Апробація роботи. Основні положення кваліфікаційної роботи викладено в доповідях на 3 наукових конференціях, зокрема:

- III Міжнародній науково-практичній онлайн-конференції «*Українська мова в сучасному науковому вимірі*» (до 90-ліття від дня народження доктора філологічних наук, професора, члена-кореспондента НАН України І. Р. Вихованця)» (9–10 жовтня 2025 р., Волинський національний університет імені Лесі Українки). Доповідь: «*Незавершені синтаксичні структури як засоби обмеження переліку життєвих реалій у мові сучасних українських масмедіа*»;

- III Міжнародній науково-практичній конференції «*Science and information technologies in the modern world*» (Афіни, Греція, 1–3 жовтня

2025 р.). Доповідь: «Незавершені синтаксичні одиниці в ролі заголовків сучасних українських газетних публікацій»;

- V Міжнародній науково-практичній конференції «*Scientific Exploration: Bridging Theory and Practice*» (Берлін, Німеччина, 20–22 жовтня 2025 р.). Доповідь: «Незавершені синтаксичні конструкції констатаційного змісту в мові сучасних українських газет».

Публікації. Результати дослідження відображені в 2 наукових публікаціях:

- Завальнюк І. Я., Гулієва Е. А. Незавершені синтаксичні одиниці в ролі заголовків сучасних українських газетних публікацій. *Science and Information Technologies in the Modern World: Collection of Scientific Papers with Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference*. International Scientific Unity. October 1–3, 2025. Athens, Greece. P. 159–162.

- Завальнюк І. Я., Гулієва Е. А. Незавершені синтаксичні конструкції констатаційного змісту в мові сучасних українських газет. *Collection of Scientific Papers with the Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference «Scientific Exploration: Bridging Theory and Practice»* (October 20–22, 2025. Berlin, Germany). European Open Science Space, 2025. P. 221–225.

Структура й обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з розділів, загальних висновків, списку використаної літератури (86 позицій), списку використаних джерел (10 позицій) та додатків. Загальний обсяг роботи – 107 сторінок, основного тексту – 96 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ НЕЗАВЕРШЕНИХ СИНТАКСИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

1.1 Лінгвістичний статус незавершених синтаксичних конструкцій в українській мові

У сучасній українській літературній мові поряд зі структурно, семантично та інтонаційно завершеними реченнями існують досить своєрідні і мало досліджені синтаксичні конструкції, що за своїми властивостями лише межують із реченнями, але до жодного з їхніх типів не належать. Це так звані незавершені речення. Їх ще називають незакінченими, обірваними, або перерваними, усіченими, недоговореними, недовисловленими, реченнями з апосіопезою тощо.

Українські та зарубіжні лінгвісти достеменно не можуть визначити місце незавершених синтаксичних конструкцій у граматичній класифікації речень. Як уже йшлося, учені кваліфікують такі синтаксичні одиниці по-різному, уналежнюють їх до простих і складних речень, виділяючи в їхніх межах «речення смислової обірваності», «речення емоційної обірваності», «конструкції із граматичним типом обірваності» та «структури формальної обірваності» [42, с. 72–92] тощо.

П. Дудик у статті «Обірвані, або незакінчені речення» трактує незавершені синтаксичні конструкції як обірвані, або незакінчені (недовисловлені) речення. Лінгвіст також зазначає, що ці конструкції не варто плутати з неповними, адже «якщо в неповних реченнях, незважаючи на пропуск у них членів, усе ж зберігається повний смисл і, як правило, завжди можна визначити, який член (або члени) речення не названо, то в обірваних реченнях важко або майже неможливо встановити, що конкретно опущено» [22, с. 11]. Отже, пропущені члени речення не можна відновити з контексту тому, що передбачити висловлену думку мовця досить важко. П. Дудик зауважує, що «обірвані конструкції являють собою незакінчені висловлення,

репліки, які в силу певних причин не оформились у граматично і семантично розчленовані речення. Здебільшого у їхньому складі немає ні підмета, ні присудка. Але це не перешкоджає їм виражати (правда, більш або менш недиференційовано або недосить диференційовано) зміст цілих речень, служити певним цілям спілкування» [22, с. 14]. Незважаючи на фрагментарність граматичної структури, ці конструкції не потребують доповнень і виконують основні функції речення як основної комунікативної одиниці мови. Проте називати обірвані речення «реченнями» не можна, адже у них відсутня завершена думка.

Зарубіжні лінгвісти зазначають, що такі конструкції виникають унаслідок апосіопези (недовисловлення). Німецький учений Б. Дебрюк побіжно згадує апосіопезу як «виключно риторичну фігуру» [84, с. 114 – 115], натомість польський лінгвіст А. Красновольський вважає, що речення з апосіопезою належать до граматично неповних та називає їх еліптичними: «До еліптичних належать також речення перервані і незакінчені внаслідок сильного збудження мовця (в риторичі це називається умовчанням)» [85, с. 160]. Науковець порівнював неповні речення з незавершеними конструкціями та вказував, що останні мають такі особливості: «Перерваність речення позначається крапками (...); звичайний же еліпсис або пропуск слова, яке варто домислювати з речення попереднього... звичайно позначається тире» [85, с. 160–161]. Джон Ріс стверджував, що апосіопеза – це «перерваність нормальної течії мови» [86, с. 128], яка зумовлена перебуванням мовця в стані афекту. У «Курсі сучасної української літературної мови» розміщено приклад емоціонально неповного речення з апосіопезою: *Дука, натішившись красою дівочою, іншим її віддає. **Боже... колись вона. Все те загинуло*** (П. Грабовський) [41, с. 73]. Герой твору переживає емоційне збудження та, згадавши *Бога*, розмірковує над минулим дівчини, її красою. Роздуми мовця інтонаційно виділяються трьома крапками. Дослідники розмежовують перервані речення і незавершені (недовисловлені). Перервані – це ті, які за певних умов були перервані

співбесідником, а до недовисловлені – ті, що мають незавершену думку. З вище перерахованих думок випливає, що незавершені синтаксичні конструкції мовці використовують для відтворення експресивних переживань, суб'єктивних вражень та оцінок, емоційної піднесеності, підвищеної афектації.

Дослідниця Л. Іванова виділяє різновид – усічення та кваліфікує їх як «відрізки тексту між двома крапками або знаками, що їх замінюють, але вони не мають предикативності, предикативного центру і не можуть організовувати валентні зв'язки всередині речення» [37, с. 19]. Ми не погоджуємося з думкою дослідниці Л. Іванової в тому, що усічення є відрізками тексту. Їх варто розглядати як незавершені синтаксичні конструкції, у яких може бути відсутній предикативний центр. Автор відносить усічення до еквівалентів речень і зазначає, що вони безпосередньо пов'язані з контекстом. Л. Іванова вказує на те, що «усічення – це уривки речення, що передають перервані, не до кінця висловлені думки. Вони не мають стабільного синтаксичного оформлення, проте співвідносні з реченнями, оскільки функціонують поряд з ними і часто замість них. До усічень відносимо еквіваленти речень, що виникають у репліках діалогу, в приєднувальних конструкціях, а також недосказані частини висловлень, які виконують комунікативну функцію лише з опорою на контекст і ситуацію» [37, с. 22–23].

Звісно, усічені конструкції відрізняються від неповних та еліптичних інтонаційною незавершеністю. Натомість неповні та еліптичні речення є інтонаційно завершеними, контекстуально і структурно неповними. Варто зауважити також, що інтонаційна незавершеність не передбачає незавершеності думки в комунікативному плані. Завдяки широкому контексту, мовленнєвій ситуації та жестам, що супроводжують мовлення оратора, навіть усічена конструкція стає достатньо зрозумілою для слухачів і не потребує деталізації.

Описуючи синтаксичну будову сучасної української мови, М. Каранська кваліфікує незавершені синтаксичні конструкції як «обірвані неповні речення», зауважуючи, що обірваним називається розпочате, але з якоїсь причини незакінчене речення: схвильований мовець не знайшов потрібного слова чи не зміг далі говорити; передумав та утримався, щоб не сказати зайвого; хтось увійшов, зателефонував і перебив розмову або щось поблизу трапилось; обірвалося мовлення з наміром повернутися до нього потім» [38, с. 137]. Проаналізувавши окремі речення, лінгвіст стверджує, що «обірвані неповні речення у ряді випадків є функціонально доцільними» [38, с. 138], тобто виправдані стилістичною метою. М. Каранська вважає, що обірвані неповні речення слугують для передання емоційного та психологічного стану мовця, його реакції на певну неочікувану подію або ж переривання висловлення мовця іншою особою. Важко погодитися також з тим, що науковець відносить ці конструкції до неповних речень, адже неповні речення мають стабільну структурну схему, змістову завершеність, наявну інтонацію початку і кінця речення. Натомість у незавершених синтаксичних конструкціях є лише інтонація початку речення, а інтонація кінця речення відсутня, змістова завершеність факультативно виражена.

К. Шульжук відносить «незакінчені речення» до складу еквівалентів речень та трактує їх як «своєрідні побудови.., у яких не виражені ознаки внутрішньої структурної організації і комунікативно-інформативної завершеності» [82, с. 144].

В академічному курсі «Сучасна українська літературна мова» (за редакцією І. К. Білодіда) зазначено, що «конструкції, котрі з певних причин не завершено, не сформовано в усіх тих складниках, які властиві загальній категорії речення, не можуть вважатися справжніми реченнями» [68, с. 303]. Погоджуємося з авторами цієї монографії та вважаємо, що незавершені синтаксичні речення не є реченнями в повному розумінні.

У підручнику «Синтаксис української мови» П. Дудика та Л. Прокопчук незавершені синтаксичні конструкції потрактовано як

незакінчені та перервані речення. На думку авторів, «незакінчене речення – початкова частина простого, складносурядного чи складнопідрядного речення, що вживається як репліка, не має внутрішньої структурної організації» [23, с. 329]. Ми вважаємо, що ці конструкції лише подібні за структурною будовою до простих або складних речень, але до них їх важко віднести. Ураховуючи фрагментарність синтаксичних конструкцій, можна зауважити й про те, що вони не підлягають аналізу за членами речення. Мовознавці зазначають, що «джерелом цих утворень є певний емоційний стан мовця, його волевиявлення за певних життєвих ситуацій, переживання, оцінка, міркування, наміри» [23, с. 329]. Позитивним є те, що автори розмежовують незакінчені та перервані речення і трактують останні як «синтаксичні одиниці, утворені під впливом зовнішніх, незалежних від оповідача причин. Мовець до кінця не висловлює своєї думки, бо його мовлення хтось свідомо перериває чи людина припиняє говорити через фізичний або психічний стан» [23, с. 331]. З огляду на вищесказане простежуємо, що межа між цими конструкціями досить умовна, адже і в «незакінчених реченнях», і в «перерваних, обірваних» є покликання на психічний та емоційний стан особи, тому їх важко розрізнити.

В академічній праці «Сучасна українська літературна мова. Синтаксис» незакінчені речення схарактеризовано як «незакінчені структури, що являють собою такі висловлення-репліки, які з різних причин не стали реченнями» [68, с. 306]. Указано також на те, що «в їхньому складі немає членів речення. Але і в цьому разі вони привертають увагу слухача або читача до певних явищ, натякають на що-небудь, наповнюють мовлення різною модальністю та емоцією, отже, функціонують не менш повнокровно, ніж будь-які інші комунікативні одиниці мови» [68, с. 306]. Основною функцією незавершених синтаксичних конструкцій є привернення уваги читача завдяки певному емоційному стану мовця, який можна розглядати як своєрідний підтекст. Лінгвіст звертає увагу на те, що «своєрідною і головною ознакою таких побудов є їхня незакінченість, незавершеність. Її варто розуміти поширено –

як незакінченість змістову, структурну та інтонаційну» [68, с. 303]. З цього випливає, що незавершені синтаксичні конструкції мають незавершену змістову, структурну та інтонаційну будову. Натомість в цій самій академічній у праці «Сучасна українська літературна мова. Стилїстика» незакінчені речення потрактовано як умовчання – «стилїстичну фігуру, яка залишає відчуття недомовлення, незакінченості, обірваності вислову з навмисним натяком на замовчання якогось факту. Зовні ця фігура твориться своєрідною паузою, характерною для обриву речення, яка на письмі позначається трьома крапками» [69, с. 358].

В енциклопедії «Українська мова» [72, с. 405] «незакінчене речення (обриване речення)» трактується як «фрагментарна ситуативно-мовленнєва реалізація речення як висловлення з невираженими ознаками внутрішньої структурної організації і комунікативно-інформаційної завершеності». З цього випливає, що такі структури вживаються здебільшого в усному мовленні, а використання їх у художньому тексті та періодиці перебуває поза увагою.

Проблема незавершеності синтаксичних конструкцій розглянута в дисертації В. Пітеля «Функціонально-семантична структура незакінчених речень у сучасній українській мові». Дослідник стверджує, що «незакінчені речення – це утворені за відповідною структурною схемою простого або складного речення висловлення, які характеризуються нетрадиційним специфічним вираженням граматичного значення – предикативності, власної семантичної структури та особливим інтонаційним малюнком» [61, с. 11]. Справді, аналізуючи незавершені конструкції в мовному контексті, варто кваліфікувати їх як речення, яким властиві певні ознаки, зокрема: структурна схема з відповідним типовим значенням, предикативність, здатність виступати засобом формування та вираження думок, виконувати комунікативну, когнітивну та інші функції. Варто також зауважити, що незавершені конструкції є специфічними неповними реалізаціями структурних схем речень тому, що слугують уривками інших речень певних

структурних типів. Погоджуємося з думкою В. Пітеля, що «вони мають розглядатися як такі, що межують зі структурно та семантично закінченими реченнями, посідаючи проміжну позицію між останніми і видами еквівалентів речень – словами-реченнями та звертаннями-реченнями» [61, с. 11].

Отже, попри різні тлумачення явища «незавершені синтаксичні конструкції» зарубіжними та українськими лінгвістами (незакінчені, обірвані, перервані, усічені, недовисловлені, недоговорені, речення з апосіопезою, умовчанням, неповні речення, еквіваленти речень тощо), можна виокремити найбільш характерні для них ознаки: специфічне вираження предикативності, власна семантична структура, виразне експресивно-стилістичне забарвлення та інтонаційна незавершеність.

1.2 Характерні ознаки незавершених синтаксичних конструкцій та специфіка їхнього вираження

Незавершені синтаксичні конструкції мають низку характерних ознак, проте кожен лінгвіст виділяє їх на основі певних критеріїв.

П. Дудик у статті «Обірвані, або незакінчені, речення» наводить зразок обіраного речення з апосіопезою: *«Андрій поспішавсь додому... По дорозі тяглись люди з ціпками, з клунками.... Одні з села, а другі в село, як отой Марко Гуца, що недавно привели, арештанта... Брав, пане добродзю, в Адесі на фабриці сімнадцять карбованців у місяць і почав бунтувати... Начальство йому одно, а він йому друге... Ну, не хочеш, то маєш: попарили нагаями та й гайда додому під калавуром. **Та я б такому бунтареві...** А той стоїть... З ким це вона забалакалась? Либонь, Прокіп Кандзюба?»* (М. Коцюбинський). Науковець зазначає, що у виділеному реченні «ніщо конкретно не опущено і його формально-граматичний склад не може бути поповнений з контексту» [22, с. 11]. Речення є обірваним, адже ми спостерігаємо за реакцією Андрія Волика на перебіг подій. П. Дудик указує на те, що «незакінченість інтонації обірваних конструкцій позначається специфічним емоціональним пунктуаційним знаком – трьома крапками, – що

особливо типовий для уривчастої мови і є постійним елементом граматичного оформлення будь-якого обірваного речення» [22, с. 11–12]. Головним маркером обірваних речень є інтонаційна незавершеність, що на письмі позначається трьома крапками. Розглядаючи побудову речень, мовознавець зауважує: «За граматичною будовою обірвані речення являють частини інших речень – як простих самостійних, так і складних та складнопідрядних. Ними доповнюється зміст того речення, до якого вони приєднуються за допомогою тих або інших засобів зв'язку» [дуд, с. 12]. Варто зазначити, що незавершені синтаксичні конструкції подібні за будовою до простих або складних речень, але не є ними, оскільки в багатьох випадках конструкції складаються лише з службових слів. П. Дудик подає приклад такого речення: «*І він за тобою побивався. Та от...* (М. Стельмах) [22, с. 12]. Лінгвіст указує на те, що «граматична структура обірваних речень дуже фрагментарна, часто випадкова, а тому й не підлягає власне синтаксичному описові... Це по суті, не речення, а «уламки речень», недокінчені частини – і граматично, і за змістом – дійсних речень» [22, с. 12]. Проте незавершені синтаксичні конструкції не потребують доповнення, зрозумілі для читачів, виконують безліч функцій, є стилістичним засобом. Їх активно використовують у розмовно-побутовому та художньому стилях. У художній літературній мові обірвані речення простежуються зазвичай у прямій мові персонажів і дійових осіб. Нерідко використовуються в драматичних творах. Незавершені синтаксичні конструкції «практично не використовують в офіційно-діловому стилі і тільки епізодично вживають у науковому» [23, с. 329–330].

Л. Іванова розглядає усічення як еквіваленти речення. Порівнюючи усічення з лексикалізованими висловами та локативами, зазначає, що усічення мають такі ознаки: факультативна вираженість, інтонація повідомлення, можливість поширення другорядними членами та модальність [37, с. 23–24].

На думку П. Дудика та Л. Прокопчук, «граматичне оформлення незакінчених речень багатоваріативне і різнопланове, тому лише умовно піддається власне синтаксичному опису, бо через них непросто розмежувати явища типові і менш типові, рідше простежувані, епізодичні» [23, с. 329]. Незавершені синтаксичні конструкції є фрагментарними, їх структура зазвичай неподільна, яка зумовлена різноманітністю функцій цих речень. Цілком погоджуємося з твердженням, що «найбільш виразні, лексично та інтонаційно самостійні такі незакінчені речення, що мають у своєму складі повнозначні слова. Однак їх не можна вважати членами реченнями, бо вони становлять обірваний його склад» [23, с. 329].

Виокремлюють такі найголовніші ознаки незакінчених речень: змістову, структурну та інтонаційну незавершеність. П. Дудик продукує ідею, що «поняття «речення» береться тут умовно: конструкції, що їх з певних причин не завершено, не сформовано в усіх тих складниках, які властиві загальній категорії речення, не можуть вважатися справжніми реченнями. Так звані незакінчені речення являють собою початкові частини звичайних речень – простих «самостійних», складносурядних і складнопідрядних» [68, с. 303]. Розглядаючи граматичне будову таких речень, дослідник радить не вдаватися до синтаксичного опису, хоч його здійснення є можливим, й аргументує свою думку тим, що «серед них дуже складно чітко розмежувати явища типові і менш типові, рідше простежувані й епізодичні» [68, с. 303], тому розглядає незакінчені речення як фрагментарні й малослівні.

К. Шульжук у підручнику «Синтаксис української мови» зазначає: «Незакінчені конструкції не потребують будь-яких конкретних доповнень своєї граматико-змістової структури і цілком достатні для того, щоб виконувати комунікативну функцію речення, бути його особливим еквівалентом, що має свою відносно окрему сферу застосування і виразну стилістичну цінність» [82, с. 144–145]. Спираючись на дослідження П. Дудика та В. Пітеля, дослідник розглядає незавершені синтаксичні

конструкції відповідно до репрезентації компонентів їхньої структури як речення, «якщо зрозумілою є структурна організація конструкції» [82, с. 145], або як еквіваленти речень, «якщо є непередбачуваною двоскладність/односкладність їх побудови» [82, с. 145].

Дослідження незавершених синтаксичних конструкцій сфокусовано також у дисертації В. Пітеля «Функціонально-семантична структура незакінчених речень у сучасній українській мові». Проаналізувавши праці відомих українських і зарубіжних лінгвістів, дослідник розглядає незакінчені речення в мовному та мовленнєвому аспектах. Він виокремлює такі їхні основні ознаки: «структурна схема з відповідним типовим значенням основних видів простих і складних речень, можливість виражати одне граматичне значення – предикативність, здатність виступати засобом формування думок, виконувати комунікативну, когнітивну та інші функції» [61, с. 4]. На відміну від завершених незакінчені речення мають власні виразні риси, найголовнішою з них є предикативність. В. Пітель переконаний у тому, що «граматичне значення у незакінчених синтаксичних конструкціях передається не тільки за допомогою формальних засобів самої синтаксичної структури незакінчених речень, але і за допомогою конситуативних показників. Причому значення засобів «позареченнєвого характеру» збільшується настільки, наскільки зменшується значення засобів, представлених у межах самої синтаксичної структури незакінчених речень» [61, с. 4]. Дослідник спостеріг і над тим, як речення співвідноситься з логічною фразою, оскільки думки формуються на основі речення, тому незакінчені речення є засобом вираження думок. Найістотнішою особливістю цих речень є те, що «окремі елементи логічних фраз не вербалізуються» [61, с. 5]. Ще однією важливою характеристикою незавершених синтаксичних конструкцій є інтонаційна незавершеність «як відсутність інтонації початку, середини або кінця речення» [61, с. 5]. Кожне незавершене речення має свій інтонаційний малюнок, на письмі позначений трикрапкою, яка може на

початку, у середині чи в кінці такого речення. Зрідка три крапки поєднуються з іншими розділовими знаками – знаком оклику, знаком питання.

Незакінчені речення співвідносяться з іншими типами речень, оскільки «вони функціонують як реалізації відповідних структурних схем із їх типовим значенням і одночасно є специфічними неповними реалізаціями цих структурних схем, виступаючи таким чином уривками інших речень певних структурних типів» [61, с. 5]. В. Пітель незавершену синтаксичну структуру пов'язує з такими дефініціями, як «структурна облігаторність» та «структурна факультативність членів речення» при реалізації «структурної схеми речення та структурних схем словосполучень, що безпосередньо впливає на порушення єдності синтаксичних зв'язків і відношень у межах тієї чи іншої синтаксичної структури» [61, с. 5–6]. Виникнення у мовленні незакінчених речень зумовлене порушенням сильного («облігаторного») та слабкого («факультативного») зв'язків. Науковець доводить, що «структурні типи незакінчених речень збігаються зі структурними типами закінчених простих та складних речень, а конститутивні елементи незакінчених речень співвідносяться із членами відповідних типів цих речень», покликаючись на наявність таких ознак, як «моно- або поліпредикавність, кількісно-семантичний склад предикативного центру, наявність або відсутність другорядних членів речення та структурно необхідних членів речення» [61, с. 6]. Проте існують незавершені синтаксичні конструкції, у яких поєднуються ознаки кількох типів речень – простих і складних. Вони належать до «перехідного типу незакінчених речень зі змішаними структурними особливостями». Дослідник подає такий приклад: *«Він ніколи мене не обманить і ніколи мене не осудить. Тільки, може... А раптом заодно Ми у часі і просторі станем? (Г.Гайворонська)»* [61, с. 6]. Незакінчені речення можуть утворюватися внаслідок парцеляції – розчленування цілісної синтаксичної структури, яка відображена в кількох окремих одиницях мовлення. Така синтаксична структура розташована здебільшого в препозиції і «пов'язана із парцелятом семантико-

синтаксичним зв'язком, на що вказують формальні засоби вираження такого зв'язку: сполучники, граматичні форми головних членів, займенниково-співвідносні слова та ін.» [61, с. 6]. У незакінчених реченнях може бути відсутнім будь-який компонент їхньої структури: «члени речення, будь-яка його частина чи навіть ціла предикатна частина в незакінчених реченнях складного типу» [61, с. 5].

Досліджуючи семантико-синтаксичну структуру незакінчених речень, В. Пітель виділяє такі їхні типи: препозиційні, інтерпозиційні та постпозиційні. За спостереженнями дослідника, найчисельнішою групою є постпозиційні, інші вживаються рідше. Також науковець виокремлює ознаки незавершених речень, спираючись на їхні функціонально-семантичні особливості. Однією з найбільш характерних ознак незакінчених речень є «наявність вербально не вираженої семантики, або підтексту, який формується на основі спільних знань, досвіду співрозмовників і вербалізованої частини речення» [61, с. 11]. Він виділяє й інші семантичні особливості незакінчених речень: «актуалізація підтекстного значення, невідповідність між словесно представленою семантикою і загальним інформативним значенням речення, зумовленість загального інформативного значення незакінчених речень інтра- та екстралінгвальними факторами» [61, с. 11]. Ще однією особливістю незакінчених речень є «невідповідність між словесно матеріалізованою семантикою і загальним інформативним значенням речення» [61, с. 8].

Особливе місце у роботі В. Пітеля посідають функції незакінчених речень. У художньому стилі – це комунікативно-когнітивні та експресивно-стилістичні функції, які «пов'язуються із особливим, образним відтворенням дійсності, змалюванням характерів героїв літературних творів, умов і обставин мовленнєвих ситуацій» [61, с. 11]. Ці речення мають подвійний характер тому, що «з одного боку, вони вживаються автором для правдивого відтворення об'єктивної дійсності, створення умов конкретних ситуацій мовлення, а з іншого, – вже у самих цих конкретних ситуаціях незакінчені

речення об'єктивуються» [61, с. 11]. Автор дисертації подає приклад такого речення та дає конкретне детальне пояснення: *«Марку! подивися, Подивися ти на мене: Бач, як я змарніла? Я не Ганна, не наймичка, Я...»* – *Та й оніміла* (Т. Шевченко). У поданому прикладі функція незакінченого речення може бути як композиційна, оскільки за допомогою цієї синтаксичної конструкції автор змальовує відповідну мовленнєву ситуацію, з іншого боку, таке незакінчене речення має характерологічну функцію, бо служить засобом відображення певного фізіологічного стану героїні» [61, с. 11].

Отже, для незавершених синтаксичних конструкцій найбільш характерними є такі ознаки: специфічне вираження предикативності, семантичної структури, інтонаційна незавершеність, наявність вербально не вираженої семантики, актуалізація підтекстного значення, зумовленість загального інформативного значення незавершених речень інтра- та екстралінгвальними факторами, виконання комунікативно-когнітивних та експресивно-стилістичних функцій. На підставі згаданих ознак робимо висновок про те, що вони мають посідати проміжну позицію між простими і складними, повними і неповними реченнями й еквівалентами речень (словами-реченнями та звертаннями-реченнями).

1.3 Класифікація незавершених синтаксичних конструкцій у сучасній українській мові

Мовці вживають незавершені синтаксичні конструкції задля відображення емоційного стану, волевиявлення, експресії, хвилювання. Мовлення може обриватися також задля обмеженого вживання окремих слів, які викликають у слухача небажані відчуття. Речення може бути незавершеним через переривання висловлювання мовця іншою особою або несподіваною ситуацією, дією, явищем тощо.

Кожен із науковців виокремлює найбільш вагомі, на їхню думку, причини використання незавершених синтаксичних конструкцій у сучасній українській мові.

П. Дудик виділяє такі причини вживання обірваних речень:

1. Обірвані речення, що зумовлені «схвильованим», «пульсуючим» мовленням. «З їх допомогою часто оформляються найдраматичніші місця творів, зображаються найзагостреніші ситуації. Їх уживають, щоб показати схвильованість мовців, їх збентеження, розгубленість, відчай, вагання, горе, змішання, двоїстість їх свідомості, а також їх захоплення, радість, рішучість, упевненість у чомусь тощо, напр.: *Отут з муштри виглядала, тут розмовляла, А там... а там... сину, сину! – Та й не доказала* (Т. Шевченко); *Отак ви сієте, вражі діти! Отак наше добро переводите? Отак...* – він захлинався од гніву і тугих клубків слів (М. Стельмах)».

2. Обірвані речення, «викликані естетичними і моральними мотивами, коли, наприклад, треба уникнути надто ясного висловлення, грубої лайки, а також слів, пов'язаних з непристойними уявленнями тощо, напр.: *Ти того... Кинь натякать. Бо я...* (І. Рябокляч); *Да, ви б лизали у Мазепи не тільки п'яти, а й...* (В. Сосюра)».

3. «Структура речення може виявитись обірваною тому, що недовисловлена частина думки і так, в основному, зрозуміла для мовця та його співбесідника, що вона якоюсь мірою відома з контексту, із зображуваної автором ситуації. У такому разі апосіопеза нерідко дозволяє уникнути тих слів, які, будучи названі, могли б викликати в учасників розмови (з тих або тих причин якісь додаткові небажані асоціації, почуття, враження), напр.: *«Е, сину, тут дали декому землевпорядкування. Тихін Кожушний і досі кров'ю харкає. Що ти хотів, сину, коли мужик темний, а у власті сукини сини та п'яниці... – «Да, у вас тут щось того... Матюха от...» Тихо в кузні. Лише сопів міх та тріскотіло вугілля. Ніхто ні слова* (А. Головка)».

4. Обірвані речення вживаються для того, щоб «показати безініціативність персонажа, відсутність у нього рис діяльної, енергійної, вольової людини. Так, наприклад, у новелі М. Коцюбинського «Коні не винні» майже всі репліки Ліди – це типові конструкції з апосіопезою, з

умовчанням: – *Я думаю, що...* – прихильно обізвалася Ліда, схиливши набік біляву головку Мадонни; Безумовно, мені здається, *що батько...* Я була певна, *що...*».

5. «Значну за обсягом групу обірваних речень становлять синтаксичні конструкції, що викликаються зовнішніми, не залежними від оповідача причинами (коли, наприклад, одна особа свідомо перебиває мову іншої тощо), напр.: *«...І таке моє слово, Югину: коли кріпко любиш нас – вийди за Дмитра»*. – *«Тату...*» – *«Не перебаранчай»* (М. Стельмах)».

6. «Інколи мовець не спроможний відразу розпізнати якесь явище дійсності. В таких випадках обірвані структури відбивають напруженість розумового процесу мовця, його збудження, виступають ознакою його особливої схвильованості. Напр.: *М а в к а. Весна ще так ніколи не співала, як тепер. Чи то мені так снилось (Лукаш знов грає). Ні... Стій... Ба! Чуєш?.. То весна співає. (Лукаш грає мелодію, тільки ближче). Л і с о в и к. Та ні, то хлопець на сопілці грає* (Л. Українка)» [22, с. 13–14].

К. Шульжук аналізує причини використання та структурно-синтаксичні типи незакінчених речень, при цьому зазначаючи, що «виникнення незакінчених речень зумовлене різними причинами: зрозумілістю замовчуваних фактів співрозмовниками, потребою уникнути чіткого висловлення, необхідністю характеристики персонажів, емоційним станом мовця та ін.» [82, с. 145]. Науковець демонструє такі приклади використання «незакінчених речень» у художній літературі: «– *І ти... І в тебе... А звідки ти взяв? – Він був ошелешений* (Ю. Смолич); *Гайсин злякано закліпав очима: – Я нічого не знаю. Я... Мене...* (Петро Панч); *Петрусь не знав, що одказати. – Так при...* (Панас Мирний); *За ваи став я пробував сперечатися, але...* (М. Стельмах)» та обґрунтовує їх структурно-синтаксичну будову «у таких випадках обірвана структура є еквівалентом речення, компонентом, представленим лише службовим словом або ж повнозначними словами (другорядними членами), що не можуть однозначно репрезентувати двоскладність/односкладність конструкції» [82, с. 145].

Лінгвіст зосереджує нашу увагу на використанні кількох «незакінчених структур», що зумовлені схвильованим мовленням респондента, пор.: « – *Ви до мене? – питає військовий уже з посмішкою від переполошеного вигляду відвідувача. – В якій справі? – «Я... Мені... Тут... Кроса...» – Якого Кроса? – «Пана... Товариша...»* (Петро Панч). – *Остроз?* – *поглянув на неї, дивуючись, і додав: – А хіба ти туди хочеш? – «Я... ні... я...» – А чого ж тобі туди треба? – «Я... мені... треба мені...»* (Б. Грінченко)» [82, с. 145]. Дослідник пропонує також ще один тип «незакінчених речень», у яких обірвана одиниця може становити частину слова, напр.: *Побачив Варвару. Стояла біля стола зігнута, зів'яла, спокійна і щось стирала. – Вар... Хотів говорити і не міг* (М. Коцюбинський)» [82, с. 146]. Отже, класифікація К. Шульжука окреслює лише деякі причини використання «незакінчених речень», ураховуючи їхню структурно-синтаксичну будову. Особливу увагу приділено розрізненню еквівалентів речень та власне речень.

Аналізуючи особливості використання незакінчених речень, А. Грищенко зазначає, що «вживання їх зумовлюється насамперед такими чинниками, як соціальний стан мовця (нерішучість, розгубленість, вагання, радість, захоплення, рішучість тощо), або ж небажанням повідомляти певну інформацію (обмеження тільки натяками на неї – свідомо обрана стратегія в усному спілкуванні» [17, с. 374]. Науковець назвав лише деякі причини використання незавершених синтаксичних конструкцій, інші ж залишив поза увагою.

Найповнішою є класифікація причин виникнення досліджуваних структур В. Пітеля. Дослідник зазначає: «Виникнення і функціонування НР (незакінчених речень) зумовлюється специфікою мовленнєвої діяльності, а саме особливостями процесу утворення речень-висловлювань, у якому відбиваються основні етапи формування і вираження думки» [61, с. 7]. Ці етапи послідовно змінюють один одного. Лінгвіст виокремлює такі етапи формування і вираження думки, зокрема: «1) етап смислового планування, 2) етап граматичного конструювання й 3) етап фонетичного оформлення. На

кожному з них мовець може виконувати відповідно один із видів операцій: вибирати а) слова за значенням, б) граматичні форми, в) схему мовлення» [61, с. 7]. За допомогою таких етапів відбувається формування завершеної думки. Мовознавець також указує на те, що «структурно, семантично та інтонаційно закінчені речення утворюються при рівномірному, послідовному протіканні кожного із цих етапів і поступовому виконанні кожного виду властивих їм операцій» [61, с. 7]. Проте на певному етапі утворення речення можуть бути відхилення, які є також причинами появи незавершених синтаксичних структур. Відхилення на будь-якому з названих етапів можуть бути зумовлені: «позицією мовця, позицією співрозмовника, ситуацією мовлення» [61, с. 7]. Такі синтаксичні одиниці мовлення можуть виникати у момент, коли існує критична ситуація, яка потребує нагального вирішення. В. Пітель зазначає: «У результаті окремі компоненти семантичної структури незакінчених речень, синтаксичні позиції яких передбачаються валентністю предиката, не отримують вербального позначення, хоч і залишаються присутніми у загальній семантиці речення передусім у вигляді наочно-чуттєвих образів, напр.:

– *Стій, ти здурів, чи що? – гукає до мене з-під повідки дядько Василь. – Куди це ти вирядився? Я колеса з воза поховав, а ти панів до Волині підвозить рішив?*

– *По доктора... Мати!.. – кинув йому під повідку слова, що змішалися з рясним дощем та заховали в золото-синіх огнях блискавки дядькову постать...* (Г. Косинка).

Критичність ситуації полягає в тому, що мати персонажа потребує невідкладної медичної допомоги. Намагаючись якнайшвидше привезти лікаря, хвилюючись, син повідомляє про це тільки тими словами, які становлять основу семантичного наповнення речень. Виникнення незавершених синтаксичних конструкцій у мовленні зумовлене, на думку В. Пітеля, «суб'єктивними або об'єктивними причинами», а їхнє поєднання – «причинами зі змішаними особливостями» [61, с. 7–8].

Аналізуючи кожен із типів, науковець зазначає: «Суб'єктивні (внутрішні) причини виникнення незакінчених речень пов'язуються безпосередньо з особистістю мовця, його намірами, позицією, яку він займає у процесі спілкування. За поширеністю суб'єктивні причини впливають на виникнення незакінчених речень більше, ніж інші. До них належать кілька різновидів: психологічні, фізіологічні, логічні та етичні, напр.: – ... *Я не хочу ваших грошей, вашого нічого... Я здобуватиму своєю працею... я...* – *Обірвала й залилася сльозами Дарочка* (Л. Яновська). Виділене незакінчене речення утворюється внаслідок сильного психічного напруження, що закінчується плачем і недоговорюванням розпочатої фрази.

Об'єктивні (зовнішні) причини від мовця не залежать. Вони пов'язані з умовами мовленнєвої ситуації. Об'єктивні причини займають проміжне місце за поширенням у мовленні і функціонують тоді, коли у процес спілкування втручається яка-небудь інша особа чи автор художнього твору в писемному мовленні. Часто таке втручання пов'язане з певною фізичною дією або змінами в ситуації, напр.:

– ...*Приходьте навесні, може, щось видумаємо. Або одноразових донорів набирайте. Студентів. Зв'яжіться з медичним інститутом або...*

– *Ну й сволота ж ви всі, – піднявся Жадан, мало не перекинувши столик, ...* (Ю. Щербак).

Незакінчене речення утворюється внаслідок переривання мовця іншою особою.

Найменш поширеними є незакінчені речення, причини виникнення яких характеризуються змішаними особливостями об'єктивного і суб'єктивного плану, напр.: «*Мамуню, скажи, моя рідна, мені: Чи правда, що зорі – то свічки у бога, Що світять їх янголи білі, ясні? Чи правда, скажи ти, що ніби дорога На небі там єсть, а веде вона в рай? Це правда, мамуню?.. Ти в рай не ходила?*» – *Ох, донечко люба моя, не питай. «Там, мамо, такі янголятка... в їх крила...» – Спи, доню, спи, люба!..* (П. Тичина). У цьому прикладі причина виникнення незакінченого речення може мати

суб'єктивний характер, якщо інтонація речення буде вказувати на те, що лірична героїня не завершила свої думки, заснувши, і об'єктивний – у разі, якщо мати перебила свою дочку» [61, с. 7–8].

Отже, відхилення безпосередньо пов'язані з етапами формування висловлювання і зумовлюються об'єктивними, суб'єктивними та змішаними причинами впливу на мовця.

Незавершені синтаксичні конструкції фрагментарно досліджені на українському мовному ґрунті, недосконало вивчені їхні семантико-синтаксичні та функціонально-комунікативні особливості. До того ж, досить складно створити єдину класифікацію, у якій би поєднувалися всі властивості незавершених конструкцій.

В. Пітель подає класифікацію незавершених синтаксичних конструкцій за структурно-формальною ознакою, виділяючи шість структурно-функціональних типів незакінчених речень. Дослідник подає детальну їхню характеристику, поділяє на підтипи та належно ілюструє кожне з речень. Серед незакінчених синтаксичних конструкцій науковець виділяє: постпозиційні, інтерпозиційні та препозиційні незакінчені речення.

Найбільш поширений тип, на його думку, становлять речення з постпозицією переривання (постпозиційні), що характеризуються найширшою багатоваріантністю структурного оформлення, оскільки переривання в таких конструкціях можливі не тільки між будь-якими членами речення, але також між службовими та повнозначними словами, і навіть усередині слова [59, с. 168].

У межах постпозиційних незакінчених речень дослідник виділяє такі підтипи:

1. Незакінчені речення, у структурі яких усічений член речення.
2. Незакінчені речення, у структурі яких усічена частина члена речення, котрий складається із двох або кількох елементів.
3. Незакінчені речення з усіченим складом головного члена речення.
4. Незакінчені речення з невербалізованою предикативною частиною.

5. Незакінчені речення з вербально не вираженим елементом із ряду однорідних членів речення.

6. Незакінчені речення, у структурі яких вербально представлені лише ті компоненти, котрі виражаються неповнозначними словами (сполучниками, частками), а також звертаннями, вставними словами та словосполученнями [59, с. 168–171].

У межах інтерпозиційних незакінчених речень, що «характеризується набагато біднішим різноманіттям у структурній організації» лінгвіст виділяє такі різновиди:

1. Незавершені речення з неодноразовим перериванням синтаксичної структури.

2. Незакінчені речення з усіченням семантико-синтаксичної структури речення в інтерпозиції.

3. Незакінчені речення, у яких матеріально не вираженим є будь-який один із членів речення.

4. Незакінчені речення, у яких невербалізованим є більшість членів речення.

5. Незакінчені речення, у яких відсутніми є всі члени речення або частина складного речення.

До препозиційних незакінчених речень належать конструкції, у яких «синтаксична структура в силу тих чи інших екстра- або інтралінгвістичних причин не має вербального вираження початкових конститутивних елементів, напр.: *...Привезені з далеких країв; ...І транскордонні перенесення, і землетруси* [59, с. 173–174].

В. Пітель створив ще одну класифікацію незакінчених речень, урахувавши функціональну та формально-граматичну організацію аналізованого явища:

1. Конструкції умовчання, яким властива семантична взаємовизначеність, що в деяких випадках досягає рівня повної однозначності.

2. Синтаксичні побудови, у яких семантична визначеність досягається кількома синонімічними або й несинонімічними формами осмислення.

3. Конструкції умовчання, логіко-інформативна функція яких настільки слабо виражена, що навіть у конситуації важко судити про їх зміст.

У межах першої групи науковець виділяє декілька підгруп, зокрема:

1. Складні (складносурядні або безсполучникові) речення, у яких спостерігається антонімічне протиставлення чи зіставлення семантики частин або однойменних членів речення цих частин, напр.: – *То ви... е-е ...вибачайте, скільки років маєте?* – *звернувся князь до дракона.* – *Вісім.* – *Вісім! Ну-у... це... егм... як для коня, то вже той... а як для чоловіка, то ще хе-хе, й зовсім...* (Ю. Винничук «Місце для дракона»).

2. Речення, у яких семантична визначеність до певної міри забезпечується найближчим а) препозитивним або б) постпозитивним контекстом чи ситуацією: *Він хотів сказати: «Як же це? Ти мені зрадила? Ти не могла цього вчинити... Як ти могла? Я ж тобі ніколи...»* (Ю. Винничук «Так пахла та конюшина»).

3. Конструкції, у яких невербалізована семантика виражена найбільш чітко: – *Щось треба казати...* – *Один мій знайомий... Вони насторожуються не приховуючи ворожих поглядів.* – *...шукає квартиру... Вони думають: що йому треба?* – *...І я ...у вас нема... е-е ...часом... Перекидаються очима, наче м'ячиками – кімнати?* (Ю. Винничук «Вікна застиглого часу») [58, с. 183–184].

Ураховуючи структурний аспект, дослідник виділив такі підгрупи:

1. Побудови, у яких усікається частина граматичного центру у двоскладному реченні: *Князь поліз за пазуху й видобув плескату зелену плящину.* – *Я тут... егм ...вина трохи... Не вживаєте?* (Ю. Винничук «Місце для дракона»).

2. Конструкції умовчання, що вживаються у межах складних речень або у складі складних синтаксичних цілих: – *...Хто тут князь – я чи ви?* – *Та*

вже ж не я. Тільки ж ви дурницю лягнули, от я й... (Ю. Винничук «Місце для дракона») [58, с. 184].

У межах третьої групи виокремлено такі підгрупи:

1. Форми конструкцій умовчання, які представлені неповнозначними словами або одиничними займенниками, напр.: *...Та там уже сотню літ навіть задрипаної зміюки ніхто не бачив, не те що...* (Ю. Винничук «Місце для дракона»).

2. Конструкції умовчання, які є обірваними частинами складносурядних речень, між частинами яких встановилися зіставні або протиставні семантико-синтаксичні відношення та складнопідрядних речень, між частинами яких встановилися семантико-синтаксичні відношення причини або умови, напр.: *– Та ні все гаразд. Твої вини тут немає, ти добре попрацював, але...* (О. Авраменко «Я, мій чорт, і...»); *– ...І настане день судний, бо...* (С. Процюк «Імени твого ради») [58, с. 184–185].

Отже, класифікації П. Дудика, А. Грищенка, К. Шульжука орієнтовані на аналіз причин використання незавершених синтаксичних конструкцій. Найґрунтовнішими є класифікації В. Пітеля, який досліджував використання незавершених синтаксичних конструкцій, ураховуючи етапи формування думки мовця, структурно-функціональний та формально-граматичний аспекти.

1.4 Висновки до розділу 1

Незавершені синтаксичні конструкції – це утворені за відповідною структурною схемою простого або складного речення висловлення, які характеризуються нетрадиційним вираженням граматичного значення, особливою семантичною структурою та незавершеною інтонацією. Обрання такої дефініції зумовлено тим, що ці синтаксичні одиниці відображають незавершену думку, тобто їм властива інтонаційна незавершеність. Реченнями їх назвати важко, адже в них відсутні основні граматичні ознаки. Відновити думку мовця без контексту неможливо. З цього випливає те, що

вони є контекстуально залежними, тому і називаються «незавершеними синтаксичними конструкціями». Їх не варто плутати з неповними та еліптичними, адже вони інтонаційно незавершені і пропущений член чи предикативну частину відновити практично неможливо.

Українські та зарубіжні науковці трактують такі конструкції по різному: як незакінчені, обірвані, перервані, усічені, недовисловлені, недоговорені, речення з апосіопезою, умовчанням, неповні речення, еквіваленти речень тощо. Незважаючи на різнотлумачення в потрактуванні, лінгвісти виокремлюють ознаки, властиві незавершеним синтаксичним одиницям, зокрема: специфічне вираження предикативності, семантичної структури, інтонаційна незавершеність, наявність вербально невираженої семантики, актуалізація підтекстного значення, зумовленість загального інформативного значення незавершених речень інтра- та екстралінгвальними чинниками, виконання комунікативно-когнітивних й експресивно-стилістичних функцій тощо.

Існує декілька класифікацій незавершених синтаксичних конструкцій. Першу з них запропонував П. Дудик, проаналізувавши причини використання «незакінчених речень», психічний стан мовця, його естетичні та моральні мотиви, безініціативність персонажа, напруженість розумового процесу мовця, його збудження та схвилюваність тощо. А. Грищенко окреслив лише деякі причини вживання незавершених синтаксичних конструкцій, що пов'язані з соціальним станом мовця та небажанням повідомляти певну інформацію. К. Шульжук також проаналізував причини використання «незакінчених речень» та виокремив їхні структурно-семантичні типи. Найповнішу класифікацію запропонував В. Пітель, проаналізувавши «незакінчені речення» з урахуванням структурно-функціонального, формально-граматичного та комунікативного аспектів. Дослідник подає детальну класифікацію структурно-функціональних типів «незакінчених речень», виділяючи в їхніх межах підтипи, зумовлені синтаксичною будовою.

РОЗДІЛ 2

ФУНКЦІЙНО-СЕМАНТИЧНА Й СТРУКТУРНА СПЕЦИФІКА НЕЗАВЕРШЕНИХ СИНТАКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ У МОВІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ

2.1 Семантичні типи незавершених синтаксичних конструкцій

2.1.1 Незавершені синтаксичні конструкції, зумовлені психологічним станом мовця

Уживання незавершених синтаксичних конструкцій у мові сучасної української преси зумовлене різними чинниками. Одним із них є специфічний психологічний стан автора, стан афекту, шоку, підсиленої емоційності, глибоких переживань та вражень. П. Дудик зазначає, що «обірвані речення здебільшого є ознакою «схвильованого», «пульсуючого» мовлення» [22, с. 13].

Незавершені синтаксичні конструкції активно використовують журналісти задля вираження психологічного стану інтерв'юера чи респондента, указівки на його стресовий стан через важкі сімейні обставини, сильне емоційне враження через пережиту подію тощо.

Незавершені синтаксичні конструкції можуть передавати розчарування, безвихідь, наприклад: *Я навіть намагаюся вийти заради цього [співпраці – Е. Г.] на контакт із представниками деяких закордонних організацій, які мають відношення до прав людини. Та поки що це не дуже вдається...* (Пенсійний кур'єр, 06–12.02.2024, с. 11). Респондент намагався знайти потрібних йому людей за кордоном для встановлення з ними контакту, щоб розв'язати проблему, бо порушено права людини. Проте не зміг цього зробити, тому розчарувався. Аналогічне явище представлене в наступному незавершеному реченні: *А коли ще й окуповані території ввіллються в український електорат, то що ж тут запитувати...* (Дзеркало тижня, 12.12.2024, с. 2). Оповідач відчуває розчарування, руйнування надій, тому не хоче продовжувати своє висловлення.

Використання таких конструкцій може бути зумовлено безпосередньо пригніченим емоційним станом, викликаним згадкою про людей, що були нещадно розстріляні, напр.: *Сонце таке яскраве. І сотні, які йшли в це сонце нагору по вулиці. А буквально через кілька годин від них нічого не залишилося...* (Дзеркало тижня, 07.11.2024, с. 11).

Часто усічення речень зумовлюється реакцією респондента на важкий стан близької йому людини, зокрема хворобу: *Повертаюся – Володя! Блідий, худий. У нього було запалення легенів...* (Пенсійний кур'єр, 30.01.2023, с. 14). Автор повідомлення вказує на причину такого стану Володі, а потім замислюється над тим, що могло зумовити хворобу та обриває своє висловлювання. Подібну мовну ситуацію демонструє і таке речення: *Втім, грають вони досить ординарно, накатано, особливо це стосується піаніста, який після попереднього колеги мав досить блідий вигляд...* (Дзеркало тижня, 19.12.2023, с. 16). Журналіст приховує причину «блідого вигляду» піаніста, адже достеменно не може її визначити, тому й використовує незавершене речення.

У сучасній українській пресі трапляються випадки вживання незавершених синтаксичних конструкцій, спричинені використанням наказових дієслівних форм для підсилення емоційного збудження мовця: *Нехай вони там сидять зі своїм газом і тішаються. Нехай продадуть його куди їде...* (Україна молода, 28.10.2024, с. 11). Інтонація зростає, а потім різко обривається.

Досить часто використання незавершених синтаксичних конструкцій зумовлено шоковим станом мовця, спричиненим смертю героїв, напр.: *Адже випадків загибелі солдатів від рук своїх же на війні було чимало, – у солдата дах зірвало, і він розстріляв свого побратима...* Такі приклади можуть у кожному секторі навести (Дзеркало тижня, 19.12.2024, с. 11); *Тут його чекав ефір, молодь, та й спогади треба було написати. Не встиг. А жаль...* (Україна молода, 14.10.2024, с. 10). Дещо іншу ситуацію демонструє таке незавершене речення: *Разом з Андрієм тоді загинув*

«Аксьон», його побратим з Луганська, з яким вони потоваришували в «Азові». **Якби не «Хома», у тому бою загинули б усі з їхньої п'ятірки...** (Україна молода, 28.10.2024, с. 6). Мовець розмірковує над минулим, припускає негативний хід подій, замислюється й обриває висловлення.

Особливий емоційний стан, викликаний спогадом з минулого, зумовив використання незавершеного речення: *А коли дізналася, не плакала*, [дружина бійця – Е. Г.] *тільки нагадала тихо: «У тебе ж троє дітей і двоє онучок. Молодшому синові – лише два з половиною... Бережи себе»* (Пенсійний кур'єр, 02–08.01.2023, с. 14).

Незавершені синтаксичні конструкції вживаються також при спогаді про минулу війну, криваву рану нашого народу, а зіставлення з сучасною російсько-українською війною зумовлює особливий психологічний стан мовця: *А коли голова сілради з великою шаною вручав нагороду – ювілейну медаль» 70 років визволення України від фашистських загарбників» бойовій медсестрі, а нині інвалідові Великої Вітчизняної війни – 99-річний Мотроні Олексіївні Мельниченко, то невимовно особливою атмосферою наповнилася зала сільського клубу, де, так би мовити, через десятиліття зійшлися представники двох воєн, яких, на жаль, довелося зазнати українському народу...* (Пенсійний кур'єр, 16–22.01.2023, с. 2).

Незавершені речення активно вживаються у момент, коли журналіст переживає емоційне піднесення, замилювання, напр.: **Коли дивишся в очі дітей Героїв України, здається, весь світ уміщається в них...** (Україна молода, 19.12.2024, с. 11); **В очах цих дітей бачиш увесь світ...** (Україна молода, 29.12.2024, с. 11). Незважаючи на те, що автори не аргументують своїх думок, зміст речень є зрозумілим для читачів і не потребує пояснень чи деталізації. З цього приводу П. Дудик зазначає: «У таких випадках апосіопеза нерідко дозволяє уникнути тих слів, які, будучи названі, могли б викликати в учасників розмови з тих чи тих причин якісь додаткові небажані асоціації, почуття, враження» [22, с. 13]. Такі ж конструкції використовують для змалювання жахливих картин, які стають реальністю, напр.: **У когось**

загинула мама, когось ледве врятували з-під завалів, чимало їх малюють відірвані голови і бомби... Все це – реальність, у якій живуть ці діти і вони, практично з нею злилися... (Дзеркало тижня, 05.12.2024, с. 1).

Незавершені синтаксичні конструкції часто вживають журналісти задля показу порожнечі й душі людини через відсутність близьких та рідних: *Коли ж повернувся – застав порожню хату. Ні батьків, ні дружини з дитиною... Його також хотіли арештувати, та допомогли добрі люди* (Вінниччина, 11.12.2023, с. 9). Використання повторюваних сполучників *ні...ні* посилює емоційну напругу, «значеннєво актуалізує, збільшує експресивну виразність» [23, с. 254] висловлення.

Порівняння минулого з теперішнім та констатація погіршення становища також зумовлює певний емоційний стан, стан розчарування, безнадії, тому мовець не завершує своє висловлення: *Своєю роботою він надзвичайно пишається, каже, що міцне було тобі підприємство, не те, що зараз... Цікаво, що попри легку ностальгію, розпад Радянської імперії ветеран сприймає по-філософськи* (Пенсійний кур'єр, 23–29.01.2023, с. 14). На протигагу попередньому реченню, мовець також може висловлювати стійку впевненість та тверде рішення, пор.: *Планували разом із ним [чоловіком Вадимом – Е. Г.] побувати на кладовищі, покласти квіти. Тепер навесні обов'язково зробимо це разом із сином Тимуром... Йому, мільйонам таких, як він, ми повинні передати в спадок мирну Україну, без снарядів та мін, без окупантів. Не заспокоюся, доки не настане мир...* (Пенсійний кур'єр, 02–08.01.2024, с. 14). Жінка, яка втратила чоловіка дещо вагається у своєму рішенні, адже перша мрія не здійснилась, проте уже в наступному реченні вона з впевненістю стверджує, що «не заспокоїться», адже впевнена в тому, що мир все-таки настане.

Незавершені синтаксичні конструкції часто вживають журналісти, щоб передати лихоліття війни, бойові дії тощо: *Далі був захист кодону, бої під Зеленопіллям, де ворог безжально наклав нас «Градами»... Усе випалив* (Голос України, 23.04.2023, с. 11).

Переживання респондента через неможливість допомогти людині зумовили використання незавершеної конструкції, напр.: *Когось удалось врятувати, а комусь – лише полежити страждання...* (Дзеркало тижня, 14.11.2023, с. 11).

Розчарування, констатацію факту респондентом представлено в такій синтаксичній структурі: *Ще один пам'ятник українським козакам є в Селівановому. Оце, на жаль, і все...* (Голос України, 15.04.2024, с. 14). Мовець указує на маленьке досягнення, яке є лише крихтою, порівняно з тим, що потрібно було б зробити. Ця синтаксична конструкція потребує завершення того, «що нам удалось зробити».

Активне використання незавершених конструкцій пов'язано зі специфічним станом реципієнта, який зумовлений смертю близьких людей, знайомих, колег, героїв тощо. Мовцю важко згадувати про ці події, тому його висловлення різко уривається, напр.: *З батьками, правда, вже не побачився, вони померли в Казахстані...* (Вінниччина, 11.12.2024, с. 9). Респондент важко переживає втрату батьків. Криваву розправу над наркомами демонструє таке речення: *25 січня 1938 року Леплевського усунули з посади, а вже 28 липня розстріляли, як багатьох наркомів внутрішніх справ до нього і після... Таких людей не залишали в живих. Бо забагато знали і були небезпечними свідками злочинів влади...* (Дзеркало тижня, 19.12.2024, с. 15).

Незавершені синтаксичні конструкції також часто вживаються при згадуванні про відомих українських письменників, які змушені були перебувати у в'язницях через свої політичні погляди. «Гебіст» прагне приховати причини смерті Василя Стуса, тому не завершує своє висловлення, напр.: *А Василь Стус просто зник. Лише через місяць один із гебістів несподівано ронив: «Ну Стус... Серце не витримало. З кожним може статися»* (Пенсійний кур'єр, 04.09.2024, с. 8). Трапляється, що респондент згадує про осіб, що навмисно були зачинені в психлікарнях та змушені там сконати. Нащадки відчують свою вину через скоєне, пор.: *У 1916-му*

потрапляє до психіатричної лікарні, де без надії на одужання проводить остання 20 років, і у стінах якої і помирає... (Голос України, 24.04.2024, с. 7). Важкий емоційний стан переживає жінка, на руках якої помер її чоловік, напр.: *Помила, перевдягнула, а він тільки й зміг, що вдячно усміхнутися – і помер...* (Дзеркало тижня, 14.11.2024, с. 11).

Через нинішню кляту війну помирають багато захисників нашої Батьківщини, тому, згадуючи про плани бійців у мирному житті, які вже ніколи не здійсняться, мовець обриває власне висловлення: *У вересні Юрію мало б виповнитися 27 років. Він так і не встиг одружитися та завести сім'ю, хоч мав стільки планів і бажань, які хотів втілити у життя після повернення з фронту...* (Прапор Перемоги, 17.07.2024, с. 1). Подібну ситуацію демонструє і така незавершена синтаксична конструкція: *Навчався в кооперативному коледжі, напевне, мріяв про довге й щасливе життя. Не судилося... Президент України посмертно присвоїв йому звання Героя України...* (Пенсійний кур'єр, 20–26.02.2024, с. 2).

Спорадично незавершені синтаксичні конструкції журналісти використовують навіть у заголовках для привернення уваги читачів. У підзаголовках пояснюють та деталізують заголовки, пор.: *Приїхав додому, щоб... померти* (Україна молода, 28.10.2024, с. 3). Глибоке розчарування респондента можуть викликали не лише смерть близьких, а навіть неможливість їхнього поховання у зв'язку з війною та руйнуванням їх домівок, напр.: *Вони врятувались, а дочка і зять такі залишилися в Щасті навечно під уламками зруйнованого будинку, – навіть поховати їх не вийшло по-людськи...* (Голос України, 23.04.2024, с. 10). Мовець навмисно обриває власне висловлювання з відчуттям ненависті до ворогів, які не надали можливості для поховання та виконання людського обов'язку.

Отже, незавершені синтаксичні конструкції є ознакою схвильованого, почуттєво насаженого мовлення. Активне вживання цих конструкцій у сучасних українських газетах безпосередньо пов'язано з бажанням журналіста передати психологічний стан заклопотаності, переживання,

розчарованості респондента. Як засвідчує обстежений матеріал, найбільшу кількість становлять незвершені синтаксичні конструкції, зумовлені глибоким переживанням мовців через втрату близьких, смерть героїв, захисників України (Додаток 1).

2.1.2 Незавершені синтаксичні структури як засоби обмеження переліку життєвих реалій

Журналісти досить часто використовують незвершені синтаксичні конструкції задля скорочення переліку певних явищ, предметів, подій, ознак, як-от обмеження переліку представників професій: *Родовища по периметру оточені блокпостами, а охорону здійснюють 1500 поліцейських, нацгвардійців, працівників СБУ, прокуратури, лісників, представників добровольчих батальйонів та мешканців Маневиччини...* (Україна молода, 27.10.2024, с. 3); *Уночі 24 квітня 1915-го в Константинополі було заарештовано, а потім вислано із рідної землі сотні представників вірменської інтелігенції – знаних дипломатів, педагогів, духовенство...* (Голос України, 24.04.2024, с. 7); *Цю несправедливість добре бачить чиновний апарат, правоохоронці, судді., ті – хто в очах людини є уособленням державної влади* (Голос України, 15.04.2024, с. 6). Журналісти лише акцентують на найголовніших особах, які чинять ту чи ту дію, але свідомо опускають інших, менш важливих, незавершеність переліку позначають трьома крапками.

Обмеження переліку близьких людей журналіст використовує і в наступній незавершеній конструкції, пор.: *Усіх проводжали батьки, дружини, діти, наречені, друзі, знайомі... Про це нагадала хлопцям мати одного з призовників Оксана Зозуля* (Голос України, 24.04.2024, с. 5). Усіх людей, які брали участь у випровадженні призовників, мовець свідомо не називає, адже прагне акцентувати на рідних, друзях, знайомих.

З метою економії мовних засобів, чіткості та сконцентрованості на окремих репресованих діячах українського театру журналіст використовує

таку незавершену синтаксичну конструкцію: *Це і ті, хто сам пішов із життя, як наприклад, Микола Хвильовий, і ті, хто був репресований, – як Лесь Курбас і Микола Куліш...* Тому в цьому сенсі, на мою думку, український театр став дещо однобоким (Пенсійний кур'єр, 06–12.02.2024, с. 13). З подібною метою використано й таке незавершене речення: *Деякі тутешні вулиці й провулки дотепер носять імена колишніх жителів Кмитового яру: Мурашка, Пимоненка...* (Пенсійний кур'єр, 09–15.01.2024, с. 13). Інтерв'юер навмисно не продовжує переліку та акцентує на визначних провулках, хоч дозволяє читачам цей перелік продовжити, тому й використовує незавершене речення.

Особливу увагу журналістів привертають наслідки бойових дій на Сході України, а саме втрати частин тіла бійцями: *А от бійці, які ще вчора були здорові і сильні, і раптом у якусь трагічну мить втратили зір, руку чи ногу... Їм дуже важко* (Пенсійний кур'єр, 06–12.02.2024, с. 11). Перелік втрачених частин тіла можна продовжувати, але мовець не бажає оголошувати його повністю, проте в наступному реченні наголошує, що дуже важко з цим жити.

Автор статті використовує перелік подій, імен, щоб відобразити ситуацію, яка відбулася: *Аварія, дочка... Чия?* (Україна молода, 16,17.10.2024, с. 14). Журналіст відобразив ситуацію з аварією, проте його цікавить інше, нагальне питання: хто є батьками дівчини?

Обмеження переліку властиво діяльності людини. Журналіст прагне висвітлити найважливіші події, а інші залишає поза увагою, тому й використовує незавершену синтаксичну конструкцію, напр.: *Я більше не буду нічого просити, пояснювати...* (Україна молода, 16.12.2024, с. 9). Мовець упевнений у тому, що йому вже нічого не допоможе, результат діяльності все одно буде негативним. Реакцію дітей на повернення вихователя демонструє наступна конструкція: *Буває, підеш у відпустку, відлучишся буквально на кілька днів, потім приходиш, а вони [інваліди дитинства – Е. Г.] біжать, зустрічають, обіймають... Це зворушливо до*

сліз (Вінниччина, 23.12.2024, с. 3). Респондент називає лише деякі зі способів пересування, але передбачає й інші способи переміщення, пор.: *Дощі пройдуть, то як хоч іди і на чому хоч їдь...* (Вінниччина, 09.12.2024, с. 3). Перелік примітивних інтересів автор статті подає в наступному незавершеному реченні: *Були й примітивні «шкурні» інтереси: демонструвати відданість, робити швидкі кар'єри, отримувати нагороди, нові призначення...* (Дзеркало тижня, 19.12.2024, с. 15). Поєднання переліку дій та явищ журналісти використовують у статтях на політичні теми, напр.: *Тут тобі і перезавантаження народних очікувань, і боротьба з корупцією не бутафорська, і коаліція не рипнеться, і олігархи примружаться, і рейтинг підстрибне... Але повернімося до реальності* (Дзеркало тижня, 12.12.2023, с. 2). Мовець і надалі може продовжувати перелік можливих подій, але він свідомо не завершує свого висловлення, адже розуміє, що потрібно жити реальним життям.

Деталізацію дій демонструє наступна незавершена синтаксична конструкція: *Ходять селом* [люди на святки – Е. Г.], *пісню заводять...* *А українська пісня, вона ж лікує, особливо різдвяна* (Пенсійний кур'єр, 02–08.01.2024, с. 12). Мовець навів перелік дій, але, згадавши про пісню, задумався, а потім переніс акцент на неї в наступному реченні.

Респондент описує природу, проте замислюється про замальовки і обриває висловлювання: *А поле, воно надихає: ген пташечки зняли, хмари пливуть, вітер повіває, сонце світить...* *Тоді вже хоч-не-хоч, а малюватимеш, бо душа переповнюється* (Пенсійний кур'єр, 02–08.01.2023, с. 12). У наступній незавершеній синтаксичній конструкції респондент демонструє свої неперевершені враження від купання у крижаній воді: *Коли вийдеш з крижаної купелі, пробіжишся, розслабишся, то наче й відчуваєш себе по-новому, і дихається тобі вільніше...* (Пенсійний кур'єр, 16–22.01.2023, с. 14). Мовець може деталізувати свої відчуття, пор.: *Навіть ті, хто ніколи не купався, приходять сюди, заходять у священну купіль...* (Пенсійний кур'єр, 16–22.01.2024, с. 14)

Незавершені синтаксичні конструкції можуть передавати різноманітність діяльності людини, пор.: *Свого часу він тренував боксерів, займався веслуванням...* Та з роками вирішив перейти до інших форм ведення здорового способу життя (Пенсійний кур'єр, 16–22.01.2024, с. 14); *Значних зусиль до його* [потужного духовного центру Зарваниці – Е. Г.] розвитку доклав і владика Микита Будка, який започаткував тут Хресну ходу, розбудував парафіяльний будиночок, заклав основи гуртків хлібороба і пасічника... (Пенсійний кур'єр, 16–22.01.2024, с. 13).

Обмеженість переліку властиво повсякденним справам людини, пор.: *На фотографіях із сімейного архіву вони то чистять картоплю, то щось готують у великому казані на кострі, то обчищають цеглу...* (Пенсійний кур'єр, 30.01.2025, с. 14); *Мобільних ще не було. Поки напишеш листа, надішлеш, отримаєш...* Словом, спілкувалися рідко (Пенсійний кур'єр, 30.01.2024, с. 14). Незавершені синтаксичні конструкції вживаються в моменти спогадів про власну творчу долю, напр.: *А вона могла перевтілитися в кілька ролей на день: і пожартувати, і «заміж вийти» за якогось дядька...* Але потім приходив тато й викидав його за ворота (Пенсійний кур'єр, 13–19.02.2025, с. 13). Не залишають мовця спогади про сімейне життя: *За працею було не до розваг, але траплялися й веселощі в спільному житті Чайок: чи як до когось із рясного сімейства на весілля приїздили, чи як колгоспне керівництво влаштовувало врочистості на травневі свята з музикою й танцями, чи як синів в армію виряджали, як женили...* Усе те пам'ятає старий сад (Пенсійний кур'єр, 13–19.02.2024, с. 14).

У мові газетних статей часто використовують незавершені синтаксичні конструкції для обмеження переліку предметів, явищ, реалій об'єктивної дійсності. Журналісти акцентують лише на важливих складових сільськогосподарської продукції, зокрема: *А ще три мішки комбікорму, стільки ж макухи, шість мішків жому плюс картопля, буряки, гарбузи...* (Україна молода, 13.10.2024, с. 17). Перелік овочевих культур можна

продовжити, але автор статті не бажає їх усіх називати, тому й використовує незавершену синтаксичну конструкцію. Подібну ситуацію демонструє наступне незавершене речення, у якому подано перелік страв та напоїв: *А далі під символічною аркою сільські дівчата та чоловіки зустрічали гостей смачнющими винами з різними смаками і кольорами. А до них – вареники, пиріжки, паляниці на кисляку під чудернацькою назвою «лакатуци», пухкі і крихкі молдовські плачинди, книші з «душею» (так називають начинку зі шкварочками, сиром та кропом), тістечка, печиво...* (Вінниччина, 16.12.2023, с. 1). Мовець може обмежувати перелік об'єктів, що викликають у нього почуття любові до Батьківщини, напр.: *А полюбила [Україну – Е. Г.] за сіре небо і порожні поля. І покинуті хати, і зруйновані заводи...* (Молодіжна газета Вінниччини, 28.01.2024, с. 3). З приводу мовного оформлення такого переліку П. Дудик та Л. Прокопчук зазначають: «Власне єднальні відношення в складносурядних реченнях виражаються повторюваним сполучником *і...і*, який збільшує їх експресивну виразність» [23, с. 254].

Журналісти активно використовують незавершені синтаксичні конструкції задля деталізації оточення певної будівлі, але називають лише найвиразніші прикмети, напр.: *Збереглося чимало фотографій, на яких палац ззовні та зсередини: клумби, водограй, екіпажі, красуні в капелюшках...* (Вінниччина, 09.12.2024, с. 7). Особливості хутора можна простежити в такому незавершеному реченні: *А ви на хутір поїдьте, – порадив Василь Петрович. – Там і хати, і вареники, і навіть чорти...* (Пенсійний кур'єр, 02–08.01.2024, с. 15). Обмеження переліку простежується і в таких конструкціях: *За стільки років незалежності До волі звикли, мов птахи До неба синьої безмежності До висоти...* (Прапор Перемоги, 13.01.2025, с. 1); *Ми садили свого часу все: дерева, квіти...* (Прапор Перемоги, 06.01.2024, с. 5); *Завжди чоловіка прикрашали розум, сила й добрі справи...* (Прапор Перемоги, 28.04.2024, с. 8). Журналісти можуть називати лише виразні ознаки, проте, використовуючи незавершені

синтаксичні конструкції, надавати змогу читачам можливість домислення переліку, напр.: *Репресії, депортації, голодомори... До яких лише методів не вдавалася тоталітарна радянська машина, аби зламати дух волелюбної нації* (Прапор перемоги, 19.05.2023, с. 1).

Художній опис місця зйомок фільму простежується в таких незавершених синтаксичних одиницях: *На пішохідних містках над ярами з'явилися закохані парочки, у тутешніх озерах плавали золоті рибки й качки, були лавочки, величезні кущі троянд, гойдалки... Тут знімали відомий «Таємниця святого Патрика...»* (Пенсійний кур'єр, 09–15.01.2024, с. 13). Мовці часто спочатку узагальнюють, а потім конкретизують своє висловлення, але не завершують переліку, напр.: *Адже навіть у домашніх умовах можна виростити чимало овочевих культур, а не тільки зелень – наприклад, кріп, петрушку або м'яту...* (Пенсійний кур'єр, 09–15.01.2024, с. 15); *Ласі шматки: стадіон, сквер, вокзал...* (Голос України, 28.04.2024, с. 7). Респондент може називати лише перелік послідовних подій життя, зосереджувати увагу на певній динаміці, напр.: *Незважаючи на передсвяткову метушню, священику вдалося знайти свою помічницю. Потім була лікарня, лікування від запалення легенів та довгі зимові безсонні ночі...* (Пенсійний кур'єр, 23–29.01.2023, с. 15). Благання мовця покращити ситуацію і відгукнутися на чужий біль простежується в такій незавершній синтаксичній конструкції: *Та зрозумійте нашу хворобу, наш біль, на жаль, наші прагнення – і тоді не буде звинувачень у нетолерантності, нетерпимості, в розпалюванні міжнаціональної ворожнечі...* (Пенсійний кур'єр, 30.01.2024, с. 13). Мовцю властиве перерахування різних образотворчих мистецтв, які об'єднуються для створення неперевершеного образу, напр.: *Неповторне зібрання авторських, колекційних, текстильних та ігрових ляльок гармонійно межує із живописом, графікою, флористикою...* (Пенсійний кур'єр, 20–26.02.2025, с. 16). Перерахування одягу та незавершеність речення створює ефект забезпеченого життя, пор.: *Ми вмиваємося, робимо макіяж,*

убираємося в ошатні та модні сукні, кожна має в шафі джинси, чобітки, туфельки... Ми – актриси в театрі під назвою Життя (Пенсійний кур'єр, 13–19.02.2024, с. 13).

Журналісти спорадично використовують повторюваний сполучник *і* для підсилення переліку іменних назв, напр.: *А там* [у саду – Е. Г.] *– і яблуні, і груші, і черешні, і вишні...* Садити дерева почали одразу після одруження (Пенсійний кур'єр, 13–19.02.2024, с. 14). Автор статті називає лише окремі плодові культури, про які, очевидно, розповідав респондент, інші залишає поза увагою, використовуючи незавершену синтаксичну конструкцію. Заперечення також привертає увагу читачів, а незавершена конструкція надає змогу читачам продовжити перелік, напр.: *Ні доріг, ні магазину, ні медицини...* (Вінниччина, 16.12.2024, с. 2). Обмеження переліку міст простежується в таких незавершених реченнях: *Як передавати їм* [людям східного регіону – Е. Г.] *гуманітарну допомогу, коли навіть така впливова організація, як Червоний Хрест, не може доставляти її ані в Луганськ, ані в Донецьк?..* (Пенсійний кур'єр, 06–12.02.2024, с. 11); *Щоб країна сторчака В прірву не летіла, Затягти усім паски Влада повеліла. Затягти усім! І скрізь: В Балті, в Коломиї...* (Прапор Перемоги, 31.03.2024, с. 2); *Просто жах, скільки вкрадено з Донбасу... А щодо зруйнованих будинків, справді, проблемою залишається те, що поки що уряд не перейняв механізму компенсації для людей, у яких бойовики і російські «Гради» знищили житло* (Голос України, 15.04.2023, с. 4). Уточнення імен також може зумовити використання незавершеної синтаксичної конструкції, напр.: *Другу, котра народилася через півтора роки назвали Марією, Марічкою... Скільки минуло літ?!* (Голос України, 23.04.2024, с. 10). Респондент замислився про наймення дівчини. Ці роздуми змусили його згадати, скільки років вже пройшло від часу її народження.

Обмеження переліку властиве ознакам предметів, явищ, осіб та абстрактних назв, пор.: *Великі плями, пляма на плямі – і всі вони рухаються, як великі сонця. І біле, і чорне, і зелене, й червоне... Червоне – аж гаряче,*

сонячне, візерунки – холодні й теплі (Пенсійний кур'єр, 02–08.01.2025, с. 12). У незавершеній синтаксичній конструкції помітне посилення ознаки завдяки сполучнику *і*. Мовець називає кольори «великих сонць», проте замислюється лише над червоним, згодом пояснює його в наступному реченні. Перелік людських якостей та форм слова простежується в такій конструкції: *Той же Одиссей, опинившись на невідомому острові, подумав передусім, яких людей тут зустріне: «непривітних і диких чи ясно мовних...» Чи багато тієї «ясномовності» у наш час, дарма що таким стрімким (слово мовлене, писане, друковане, електронне...), таким незупинним є технічний поступ людини?..* (Дзеркало тижня, 19.12.2024, с. 14). Розповідаючи про київський декоративний розпис, журналіст використовує незвершену синтаксичну конструкцію та звертає увагу на колір декоративного коника, пор.: *Коник – білий або червоний, а на ньому синє, голубе, зелене...* (Пенсійний кур'єр, 02–08.01.2024, с. 12).

Незавершені речення часто вживаються для опису зовнішнього вигляду та властивостей характеру конкретної особи, проте мовець не називає всіх прикметних її рис і ставить знак «три крапки», напр.: *Взагалі, Василь Симоненко був високим, струнким, чорнявим, з добрим, м'яким і харизматичним поглядом... У нього часто закохувались дівчата* (Пенсійний кур'єр, 30.01.2025, с. 13). Перелік ознак абстрактних понять представлений у таких незавершених синтаксичних конструкціях, пор.: *Людина не відразу усвідомлює, настільки світ раптом стає бар'єрним, жорстоким... Це називається соціальною ізоляцією* (Пенсійний кур'єр, 06-12.02.2024, с. 11); *Серед інших аспектів кризи – структурний, організаційний, фінансовий...* (Пенсійний кур'єр, 06–12.02.2024, с. 13).

Спорадично для переліку дій на позначення кількості чи порядку журналісти використовують числівники, проте не завершують власне висловлювання, так напр.: *Але замовники потроху при ходять: одному треба накачати колеса, іншому перевірити гальма, третьому почистити мастилом застояні без роботи деталі...* (Дзеркало тижня,

15.08.2024, с. 9); *За принципом доміно: не вдалося відсудити всю заборгованість в одного поручителя, банк звертатиметься до другого, опісля – до третього...* Поки весь кредит з відсотками не буде виплачено (Пенсійний кур'єр, 09–15.01.2024, с. 5); *Бо люди в усіх країнах вважають, що саме уряд повинен зробити для них перше, друге, третє...* (Україна молода, 27.10.2023, с. 7).

Для уникнення тавтології журналісти також вдаються до використання незавершених синтаксичних конструкцій, пор.: *Зійшлися брати – вигнали стіни, потім дах...* (Пенсійний кур'єр, 30.01.2023, с. 14); *Тож ми вдвох важко працювали, аби прогледувати сім'ю. Разом виростили і сад біля хати, і синів...* (Пенсійний кур'єр, 13–19.02.2024, с. 14). Незавершене висловлювання передбачає вживання таких дієслів, як «вигнали», «виростили», які надають йому змістової цілісності.

Отже, журналісти використовують незавершені синтаксичні конструкції для обмеження переліку назв предметів, явищ, осіб, міст, абстрактних понять, їхніх ознак, властивостей, а також дій, їхньої почерговості, переліку тощо. Незавершені речення вживаються задля уникнення тавтології та конкретизації вислову (Додаток 1).

2.1.3 Актуалізація незавершених синтаксичних конструкцій для привернення уваги читачів

Для привернення уваги читачів нерідко використовують незавершені синтаксичні конструкції, оскільки вони актуалізують цікаві факти, шляхом замовчування, створюють ефект інтриги. Після секундного роздумування над контекстом надається відповідь, відкривається той факт, ознака чи дія, що замовчувалася. Такі конструкції активно використовують у заголовках, підзаголовках тощо.

Найактивнішими є незавершені синтаксичні конструкції, у яких інтригу розкрито завдяки використанню іменників, напр.: *Сто років – не завада... для плавання* (Голос України, 08.04.2024, с. 6). Увагу читача

зосереджують на плаванні як мистецтві спорту. Подібну ситуацію демонструють такі незавершені речення: *Мені було сказано, що ця галузь не має права... на існування* (Голос України, 18.04.2023, с. 9); *Вантажівки підтопили... міст* (Голос України, 18.04.2024, с. 6). Отже, об'єктом інтриги можуть бути як абстрактні, так і конкретні поняття. Незавершені конструкції можуть мати у своєму складі фразеологізми, напр.: *Новому голові району піднесли... гарбуза* (Голос України, 18.04.2024, с. 3). Мовець мав на увазі те, що мешканці міста висловили новому очільнику району недовіру. Об'єкт замовчування може бути досить несподіваним для читача, напр.: *Енергію отримують з... відходів* (Голос України, 24.04.2024, с. 4). Незавершені конструкції можуть метафоризуватися, напр.: *Вмирай від кохання... і за Україну* (Пенсійний кур'єр, 30.01.2024, с. 13). Автори підручника хі стилістики зазначають, що «метафору можна розглядати як найкоротший і нетривіальний шлях до істини, бо вона, вихоплюючи і синтезуючи за асоціаціями певні ознаки, переводить світ предметів – у світ смислів» [44, с. 330]. Досить часто незавершені структури можуть мати причинно-наслідковий зв'язок, у якому простежується іронія «як троп, у якому слова чи вирази з метою насмішки, глузування вживаються у зворотному (до буквального значенні слова)» [44, с. 440], напр.: *Смачний пластик... і смачна ложка* (Пенсійний кур'єр, 16–22.01.2024, с. 15). Увагу можуть акцентувати на об'єкті, з якого вироблений той чи той чудодійний виріб, напр.: *Між іншим, ми тут недавно дуже здивувалися, дізнавшись історію походження міфічного рогу достатку: виявляється від був зроблений з рогу... кози. Не мамонта, не слона, або, у найгіршому разі, міфічного єдинорога – ні, саме кози!* (Пенсійний кур'єр, 16–22.01.2025, с. 15). Наступне речення увиразнює, употужнює правдивість твердження. Зосередження уваги на символі 2024 року за східним календарем можна простежити в такій незавершній синтаксичній конструкції: *Зима! По всьому чумацькому шляху пройшлися ряджені з зіркою, Білим царем і... козою* (Пенсійний кур'єр, 16–22.01.2024, с. 15).

Спорадично незавершені речення мають у своєму складі оксюмори, які забезпечують «ефект несподіваності і від того свіжість образу» [44, с. 374], напр.: *Ялинки чекають щедрого снігу й... тепла* (Пенсійний кур'єр, 09–15.01.2024, с. 13). Контекстуальне уточнення незавершеної синтаксичної конструкції простежується в такому реченні: *А ще на чисельність квочок у майбутньому за давніми віруваннями, безпосередньо впливають... вареники, точніше традиція підкидати їх догори* (Пенсійний кур'єр, 02–08.01.2025, с. 11). З цього випливає, що об'єктом замовчування респондента є не власне вареники, а певна традиція. Меншою мірою іронія використовується в незавершених реченнях: *Є такі здорові люди, Таку мають силу, Що скільки їх не лікуй – Не зіпхнеш... в могилу* (Прапор Перемоги, 28.08.2024, с. 3). Сарказм як «їдке, викривальне, іноді гірке глузування» [44, с. 449] простежується в такій конструкції: *«Укрзалізниця» закупила VIP-вагон у стилі... колишнього Пшонки* (Україна молода, 25–26.09.2023, с. 13). Складноскорочені слова можуть бути об'єктами замовчування: *І знову... держрезерв?* (Дзеркало тижня, 05.09.2024, с. 9). Прочитавши першу частину речення, ми не можемо зрозуміти його сутність, проте після інтонації умовчання, розкодовуємо висловлення мовця. Журналісти можуть завдяки незавершеним синтаксичним конструкціям давати відповідь на відомі запитання, напр.: *Сталь гартується... сіллю* (Вінниччина, 04.12.2024, с. 6), вдаватися до неочікуваних поєднань, напр.: *Магія... у відрі* (Вінниччина, 16.12.2024, с. 6).

Об'єкт замовчування може бути виражений віддієсловним іменником, напр.: *До друкованого слова Григорій Дем'янишин був уважним з дитинства. А першу свою замітку в теплицькій райгазеті ще школярем надрукував про... розкрадання кормів* (Вінниччина, 25.12.2024, с. 4), інфінітивом, напр.: *Андрій Пишний закликає населення... думати* (Голос України, 18.04.2024, с. 10); *Підходить до мене один голова колгоспу – мудрий єврей – і благає... зробити в нього прискіпливу ревізію, нарахувати йому суму повернення у тисячах карбованцях, щоб він тим орденом міг «відбиватися», якщо*

хтось за чимось прийде, бо районні посланці під приводом вгощання обласних – дотягнуть колгосп, недостачі справді є (Вінниччина, 25.12.2024, с. 4), особовим дієсловом, напр.: *У ньому йдеться про те, що «ми... не визнаємо такого керівника райдержадміністрації, що призначений супроти нашої волі, на угоду комусь»* (Голос України, 18.04.2024, с. 3). Журналіст свідомо приховує зміст листа, створює своєрідну інтригу, а потім відкриває його зміст читачеві. Схожу інтригу демонструє наступна незавершена синтаксична конструкція: *Цього разу він просив дозволу одружитися з їхньою донькою і... отримав благословення* (Голос України, 23.04.2024, с. 11). Респондент навмисно робить паузу і в такий спосіб акцентує увагу на відповіді батьків. Журналісти можуть замовчувати інформацію про психологічний стан мовця, указуючи на його дії, вчинки, напр.: *Немає в нас більш домівки, – почула у відповідь жіночий голос. І... оторопіла. Ледь змогла вимовити: Марина?! Марічко, ти?!* (Голос України, 23.04.2024, с. 10). Причиново-наслідкова взаємопов'язаність подій властива таким незавершеним синтаксичним конструкціям: *Пам'ятаємо... і вимагаємо!* (Голос України, 24.04.2024, с. 7) (Ідеться про жертв масового знищення вірменів); *Наостанку Надія почула звучання церковного дзвону і... провалилася в чорну діру* (Пенсійний кур'єр, 23–29.01.2024, с. 15); *Обурились і... розійшлися* (Прапор Перемоги, 21.04.2024, с. 1) (Журналіст мав на увазі бойкот заготовлювачів сировини через низькі ціни на молоко); *Лиш закінчуються гроші* вона [«мобілка» – Е. Г.]... *не балака* (Прапор Перемоги, 06.01.2024, с. 5). Дії не потребують пояснення і зумовлюються одна одною. Увагу акцентують завдяки інтонації на важливих процесах, діях. Журналісти досить активно використовують метафоричні дієслівні словосполучення в незавершених реченнях, щоб ще більше підсилити емоційне враження читача, напр.: *Він [законопроект – Е. Г.] був виписаний, погоджений з міністерствами... і досі покоїться в надрах АП. У ВР його так і не внесли* (Дзеркало тижня, 12.12.2024, с. 15). Інтонаційне замовчування простежується в такому незавершеному реченні: *Від щедрої душі, з добрим*

серцем... збирали кошти на лікування онкохворих земляків (Вінниччина, 16.12.2023, с. 8). У незавершених синтаксичних конструкціях об'єктом замовчування є особові форми дієслова на *-но*, *-то*, напр.: *У ньому [папірці – Е. Г.] чорним по білому йшлося, що перевезення дітей через залізничний переїзд... заборонено, оскільки він нерегульований* (Україна молода, 02.12.2024, с. 9). Автор статті акцентує на тому, що «перевезення дітей через залізничний переїзд заборонено», а потім пояснює причину таких заходів безпеки.

Дуже рідко журналісти використовують незавершені синтаксичні конструкції, об'єктом замовчування яких є прикметники, напр.: *Але не це має стати мотиватором наявності цієї розкішної страви на вашому столі, а те, наскільки вишукана, смачна і... проста* (Україна молода, 14.10.2024, с. 11). Автор статті використовує протиставлення після замовчування, вживає оксюморон: «вишукана» і «проста», зосереджує увагу читача на тому, що страва досить проста у приготуванні.

Дещо активніше журналісти послуговуються числівниками для зосередження уваги читача на важливості цифрового значення, напр.: *Мієко Начаока почала займатися плаванням... у 82 роки* (Голос України, 08.04.2023, с. 6). За допомогою незавершеної конструкції респондент вказує на те, що ніколи не пізно займатися спортом, навіть у 82 роки. Мовець може зосередити увагу на конкретному приміщенні: *Ще більше здивування в жінки викликала пропозиція купити великий плазмовий телевізор. Оскільки відповіді на те, хто і коли має дивитися його у класі, не знайшлося, одразу було запропоновано ідею розмістити його... в одному із шкільних залів* (Голос України, 09.04.2024, с. 21). Поєднання заперечної частки *ні* з порядковими числівниками простежується в такій незавершній конструкції: *Три способи провалилися. Обрати секретаря міської ради ніяк не можуть депутати Хмільника. Не вдалося цього зробити ні на першій, ні на другий... ні на третій сесіях* (Вінниччина, 18.12.2024, с. 10).

Суб'єктом умовчання часто стають займенники, пор.: *А прикидалась: «Я сестра... Ти – молодший брат по крові»* (Прапор Перемоги, 09.01.2024, с. 2); *Зрозумівши, що з такою кількістю нападників не впоратися, один із постраждалих побіг по допомогу до поліції, але... вона не вжила жодних заходів* (Україна молода, 07.10.2024, с. 8). Завдяки займенникам увагу читача акцентують на особі, яка здійснює ту чи ту дію.

Незакінчені речення можуть містити у своєму складі градаційні сполучники, причому перший об'єкт називається свідомо, інший же після короткочасного умовчання зосереджує на собі увагу читача, напр.: *Плануючи мандрівку, можна забронювати не тільки житло, а й... спілкування* (Україна молода, 29.12.2024, с. 11). Журналісти прагнуть зосередити увагу читачів не лише на об'єктах стилістичного зображення, а й на суб'єктах, напр.: *Перекроюватиме села... парламент* (Україна молода, 16.09.2024, с. 6). Інтонація падає на лексему «парламент», що надає їй пафосності і величності.

Отже, використання незавершених синтаксичних конструкцій у сучасній українській пресі сприяє зосередженню уваги читачів на конкретних фактах, створює мотивацію для подальшого прочитання та розкриття інтриги. Об'єктами та суб'єктами замовчування слугують здебільшого іменники й дієслова, спорадично – займенники, прикметники та числівники. Інтонація умовчання дозволяє читачу створити власну картину зображення, а потім побачити, як її відобразив журналіст, дещо змінити свої уявлення та враження.

2.1.4 Незавершені синтаксичні конструкції як констатаційні синтаксичні одиниці

Для зосередження уваги на конкретному факті, употужненні його важливості для респондента також використовують незавершені синтаксичні конструкції. Зазвичай констатують на факті, який не потребує подальшого

пояснення. Логічний наголос падає на останнє слово, фразу, що підсилює її важливість для читача.

З-поміж аналізованих синтаксичних одиниць найбільшу увагу читача привертають незавершені конструкції, у яких останнім словом є іменник (суб'єкт, рідше – об'єкт), напр.: *Прем'єра цього фільму відбулася 11 липня 2016 року. **Вже була війна...*** (Дзеркало тижня, 16.11.2023, с. 15). Автор статті нівелює події, висвітлені в першому реченні, і зосереджує увагу на лексемі «війна», яка не потребує подальшого пояснення. Подібну ситуацію демонструє й інше незавершене речення: *А ще – про Багача, який випросив в апостола Петра «палац з чистого золота, якого немає навіть в імператора» і «щоб на сніданок йому завжди подавали шоколад», – і що ж? **Таке життя виявилось пеклом...*** (Дзеркало тижня, 19.12.2024, с. 19). Журналіст указує на те, що багатство не може гарантувати людині «райського» життя. Він подає оцінку та вказує на специфічний наслідок такої діяльності – «пекло», що не потребує коментарів.

Як бачимо, завдяки ситуації умовчання та логічному наголосу увагу читачів акцентують здебільшого на другому реченні, тобто зміст попереднього речення стає менш важливим, напр.: *Чому сьогодні людей мають позбавити їхніх конституційних прав?! **Це нонсенс...*** (Україна молода 09.09.2024, с. 6) – журналіст оцінює подію, яка слугує констатацією факту, не обґрунтовуючи її; *Звісно ж, не для того, щоб селянам не знудьгувалось, а для того, щоб вони залучались до культури слова, до світла, що у слові, загалом до культури, щоб були національно свідомими, щоб у гору йшли («Я син народа, що вгору йде...»).* **Стежкою пізнання...** (Дзеркало тижня, 19.02.2025, с. 14) – акцентовано на важливості «стежки пізнання»; **Пам'ятаєте нескінченні виставки-продажі просто в театральних фойє, коли на фотографіях корифеїв, народних артистів висіла спідня білизна...** (Україна молода, 23–24.10.2024, с. 14) – зосереджено увагу на фактах, які викликають у читачів неоднакові враження, на найменших

деталях одягу, про які не варто говорити, а тому й використовують замовчування. Отож в поданих вище прикладах виразно простежується констатаційне функційно-стилістичне забарвлення.

Використання прийменниково-відмінкових конструкцій наприкінці речення сприяє концентрації уваги на конкретних фактах, які є своєрідним підсумком висловленого журналістом вище. Пор.: *Але робити рішучі кроки таки доведеться. Заради дитини, бо ж хочемо, щоб син мав гарну освіту, щоб йому пощастило у житті...* (Вінниччина, 11.12.2024, с. 7); *Та обман усе одно рано чи пізно викриється – і травма меншовартості залишиться на все життя...* (Україна молода, 08.07.2025, с. 15). Лексема «життя» стає не лише стрижнем синтаксичної конструкції, а й об'єктом уваги читача.

Зрідка незавершені синтаксичні конструкції використовують задля відтворення іронічного стилістичного відтінку, пор.: *Ото тільки бійцям 51-ої ОМБр судимості роздадуть, показник зроблять, премії отримають і можна олів'є напихати в пузо...* (Україна молода, 16.12.2023, с. 9). Логічний наголос припадає на іменник «олів'є» та прийменниково-відмінкову конструкцію «в пузо», засвідчуючи наявність безтурботного життя. У такий спосіб журналіст наголошує на безкарності злочинців.

Нерідко фактом констатації слугує дія, напр.: *Єдине, чого боюся, що можу розлюбити. Дуже цього не хотіла б...* (Дзеркало тижня, 19.12.2024, с. 13). Наголошуючи на додатковій дії, автор употужнює її важливість, виокремлює з-посеред інших. Загалом логічне виділення останніх дієслівних лексем надає незавершеним реченням інтригувального стилістичного ефекту. Пор.: *Наклеп! А слідчі сумніваються...* (Україна молода, 03.11.2023, с. 7); *Підприємство мені заборгувало...* (Вінниччина, 16.12.2024, с. 10).

Незавершені синтаксичні одиниці можуть містити функційно-стилістичне забарвлення впевненості журналіста (респондента) у сказаному, допомагають вирізнити вагомість певного факту, пор.: *А після того, як влада почала відкрито співпрацювати з цим блоком, сумнівів у*

правильності рішення про вихід з коаліції не лишилося... (Україна молода, 11–12.09.2024, с. 4); *Але хочу побачити оновлену, сильну, грамотну, не корумповану прокуратуру. Сподіваюся, до травня 2024 таки її побачу...* (Україна молода, 16–17.12.2023, с. 4). У першому незавершеному реченні особливу увагу читачів привертає дієслово «не залишилося», тобто особа розчарувалася у владі і прийняла важливе рішення – вийти з коаліції. У другому – журналіст висловлює припущення щодо появи некорумпованої прокуратури. Емоційно-логічно виділено дієслово «побачу».

Спорадично журналісти використовують низку незавершених синтаксичних конструкцій, акцентуючи передусім на конкретних ознаках об'єктів, а лише потім – на діях, напр.: *Певен, будуть ще й виправдальні вироки... На жаль, інших перемелють...* (Україна молода, 15.11.2023, с. 9). У першому незавершеному реченні мовець удається до логічного виокремлення прикметника «виправдальні», у другому – дієслова «перемелють».

Об'єктом констатації факту можуть бути й прислівники, пор.: *Хліб Олена випікає сама, бо ж купити його ніде, хіба в Тиманівку податися, а їм однієї хлібини вистачає надовго...* (Вінниччина, 11.02.2025, с. 7); *Нелегко було в ті часи, а ще гірше зараз...* (Вінниччина, 11.02.2025, с. 7); *Де здобути освіту кухаря, я не знала, але підказали подружки, які навчалися в Крижопільському професійному будівельному ліцеї. Тож вирішила приїхати саме сюди...* (Вінниччина, 18.04.2024, с. 12); *Клубок у горлі стоїть досі...* (Україна молода, 16.03.2024, с. 9). У першій незавершній синтаксичній конструкції автор статті акцентує на тривалості часу, у другій – на моменті мовлення, у третій – на конкретному місці, у четвертому – на протяжності дії.

Отже, журналісти використовують незавершені синтаксичні конструкції задля констатації факту, акценту на ньому, привернення уваги читачів до конкретного об'єкта, суб'єкта чи події. Такі структури виокремлюють та підсилюють важливість іменників, прийменниково-іменникових конструкцій,

дієслів, прикметників і прислівників, мотивуючи читачів до прочитання публікаційного матеріалу.

2.1.5 Незавершені синтаксичні структури без вказівки на об'єкт висловлення

Найактивніше журналісти використовують незавершені синтаксичні конструкції, у яких відсутнє пояснення об'єкта висловлення (Додаток 1). Вони лише фокусують увагу читача на цьому об'єкті, проте не виокремлюють його особливостей, додаткових дій та ознак, чим створюють відповідну інтригу для зацікавлення читача.

Об'єктом уваги найчастіше слугують іменники, напр.: *На дно йти не хочемо. І не маємо права з огляду на історію нашого заводу...* (Голос України, 08.04.2024, с. 12). Респондент уникає пояснення про історію заводу, але завдяки незавершній синтаксичній конструкції посилює його важливість. Подібну ситуацію демонструє таке незвершене речення: *Дисонансом у новому порядку звучить слово «біженці», яким називають переважно людей, котрі вимушені залишити свою країну, а не внутрішньо переміщених осіб...* (Дзеркало тижня, 04.07.2024, с. 11). Автор статті не деталізує семантичного значення внутрішньо переміщених осіб. Його головним завданням було наголошення на біженцях та їхній ролі в суспільстві. Іменники можуть уживатися поряд з незавершеним порівнянням: *Сакура стара – невже справді зацвіла? Спогад, ніби дим...* (Дзеркало тижня, 22.08.2024, с. 3). Респондент наголошує на спогаді та порівнює його з димом, але причину його виникнення замовчує. Замовчування причини направлення воїнів до військової прокуратури відображено в такій незавершній синтаксичній конструкції: *Воїнів і далі совають у військову прокуратуру Луцького гарнізону...* (Україна молода, 16.12.2024, с. 9). Акцентування на обстрілах без деталізації місця їх ураження простежуємо в такому незавершеному реченні: *Тільки-но рух через зруйновані залізничні переходи відновлювався, негайно поновлювали і обстріли...* (Дзеркало тижня,

05.09.2024, с. 9). Натомість замовчування відомостей про суб'єкта висловлення демонструє така незавершена конструкція: *Тут-таки – шати [золоті ризи – Е. Г.] до Дегтярівської ікони Божої Матері, які створені на кошт Івана Мазепи...* (Дзеркало тижня, 19.12.2024, с. 14). Постать гетьмана Івана Мазепи відома для читача, тому журналіст уникає детальної розповіді про нього. Подібну ситуацію відображає й таке незавершене речення: *І київським «Генералам», які цього року волею долі стали провідними столичними ХК, треба дуже багато попрацювати, щоб повернути на свій бік фанатів старого доброго «Сокола»...* (Україна молода, 29.09.2024, с. 8). Читачі знають про всеукраїнську молодіжну громадську організацію «Сокіл», яка ставить за мету розбудову українського суспільства та держави на засадах сучасного українського соціал-націоналізму, тому ця лексема не потребує деталізації та пояснення. Нерідко незавершені синтаксичні конструкції мають метафоричне звучання, напр.: *Містечка мого оптимізму...* (Україна молода, 11.11.2024, с. 13). Зазвичай їх використовують у заголовках для привернення уваги читачів.

Досить часто уникають, замовчують певні ознаки, особливості, зокрема ознаки праці, особливості приготування куті тощо. Пор.: *Ліс росте століттями, життя цілого покоління не вистачить, аби побачити хоча б підлітковий вік своєї праці...* (Україна молода, 22.12.2024, с. 7); *Смак тієї, за рецептами моєї прабабусі, куті я сама вже встигла з дитинства вподобати, коли на Святвечір мій тато особисто заправляв макітру розпареним маком...* (Пенсійний кур'єр, 02.08.01.2024, с. 13). Респондент може не завершити висловлювання через власні спогади, напр.: *Поділилась передсвятковим настроєм із газетою й подумала: може, моя згадка навів ще комусь різдвяні спогади дитинства, а молоді й дітям колись прислужиться в їхньому житті..* (Пенсійний кур'єр, 02–08.01.2024, с. 13). Мовець може зосередити увагу на певному об'єкті висловлення, уникаючи його деталізації, адже в попередньому реченні про це вже зазначалося, напр.: *Ще в 1992 року я прийняв присягу на вірність Україні, що стала моєю*

другою батьківщиною. *А в березні цього року зі зброєю в руках пішов виконувати присягу...* (Пенсійний кур'єр, 02–08.01.2024, с. 14). Деякі з незавершених речень за своїм змістом є зрозумілими для читача та не потребують пояснення, напр.: *За один рік, здається, прожила ціле життя...* (Пенсійний кур'єр, 02–08.01.2024, с. 14); *Тетяна сказала тоді: «У моєму світі все перевернулося. Але це мій світ...»* (Пенсійний кур'єр, 02–08.01.2024, с. 14); *Їхня частина стояла поруч із відібраним півостровом, коли Тетяна вперше привезла чоловікові на вихідні домашні гостинці...* (Пенсійний кур'єр, 02–08.01.2024, с. 14). Відсутність пояснення об'єкта висловлення простежуємо і в такому незавершеному реченні: *Коли господар облаштовує своє обійстя, він неодмінно шукає воду, крізь щільні нашарування століть пробивається до життєдайного струмка...* (Пенсійний кур'єр, 09–15.01.2024, с. 1). Відповідь бійця про страх війни містить деяку незавершеність, адже респонденту важко згадувати ті важкі часи, пор.: *Чи було страшно на війні? Каже, що рідко. Звісно, йому, як і всім, хотілося повернутися додому живим та неушкодженим, та справжній страх проймав молодого командира лічені рази...* (Пенсійний кур'єр, 23–29.01.2024, с. 14). Виокремлення певних об'єктів з-посеред низки інших можна помітити в такому незавершеному реченні: *Звісно, скоро вже матимемо нові статистичні дані. Та ж головне не цифри, а тенденції...* (Пенсійний кур'єр, 16–22.01.2024, с. 11).

У незавершеній синтаксичній конструкції *Миколо Сергійовичу, дестабілізація валютного ринку та фінансової системи, що тривала упродовж минулого року, завдала українській економіці значних збитків. Звісно, це починалось і на ринку праці...* (Пенсійний кур'єр, 16–22.01.2024, с. 11) мовець навмисно вказує на початкові етапи руйнування економіки та замовчує подальшу її деструкцію. Журналісти можуть використовувати незавершені речення задля уникнення повтору, напр.: *Якщо ми ввійдемо у Різдво з чистим сумлінням і відкритою душею, і пам'ятатимемо про присутність Бога, то Він обов'язково нам щось скаже. Наше завдання –*

почути Його голос... (Пенсійний кур'єр, 16–22.01.2024, с. 13). Читач підсвідомо продовжує незавершену думку «голос, який скаже». Але ж знову ж таки існує певна інтрига, адже нам не вдається повністю реконструювати думку респондента, тому відчувається своєрідна незавершеність висловлення. Подібну ситуацію простежуємо і в такій незавершеній конструкції: *Чи правий дослідник, чи прибрехав трохи, але без гарного козла...* (Пенсійний кур'єр, 16–22.01.2024, с. 15). Логічний наголос падає на лексему «козла», створює інтригу та дозволяє читачу самотійно продовжити висловлення «і в малому господарстві не обійтися». Проте це не дозволяє нам стверджувати, що саме так висловився мовець.

Уникнення пояснення про об'єкт мовлення відображають незавершені речення на зразок: *Мабуть, особливо актуальна ця проблема у контексті реформування пенсійної системи і запровадження накопичувального рівня...* (Пенсійний кур'єр, 30.01.2024, с. 5); *Отак зійшлися у часі і ці два чергові освідчення в любові до рідного краю: нещодавно, з нагоди 80-річчя з дня народження Василя Симоненка, країна ще і ще раз перечитувала його невмирущі поетичні рядки й о цій же порі відбулася презентація нового роману нашого сучасника Василя Шкляра, яка також не залишилася без суспільної уваги...* (Пенсійний кур'єр, 30.01.2024, с. 13). У таких реченнєвих ілюстраціях журналіст уникає пояснень про процеси реформування пенсійної реформи, про особливості презентації нового роману В. Шкляра.

Журналісти нерідко залишають поза увагою читачів причини, які зумовили певні події, адже за допомогою контексту вони можуть їх встановити самотійно, пор.: *У багатодітній родині чисто буває тільки у вазочці з-під цукерок...* (Пенсійний кур'єр, 30.01.2024, с. 14). Читачі розуміють, що цукерки з'їдають діти. Уникнення деталізації відомостей про конкретних родичів продемонстровано і в такій незавершеній конструкції: *До Альони взагалі варто лише дорогу перейти, тож родина частенько розпочинає день із спільного чаювання або чашечки кави, до речі, найчастіше запрошує зять...* (Пенсійний кур'єр, 30.01.2024, с. 14). Задля

уникнення додаткових думок про об'єкт і конкретизації лише на ньому журналісти використовують незавершені синтаксичні конструкції на зразок: *Для матері всі діти однаково дорогі, – відповів Олег Костянтинівич. – А коли із цією ж міркою підходити до літаків? Що вдієш, є дитина, яка мені особливо дорога. Це АН-2...* (Пенсійний кур'єр, 25.02.2024, с. 11).

У мові сучасної української преси спорадично функціонують ланцюгові незавершені структури, кожна з яких не містить пояснення чи деталізації об'єкта, напр.: ***Я, напевно, тут найвільніша людина, незважаючи на те, що сиджу в клітці, я маю право говорити... А вам затикають рота...*** (Голос України, 22.04.2024, с. 7). Мовець замовчує відомості про зміст висловленого, лише з контексту можна здогадатися, що йдеться про свободу. Посилює вислів використання фразеологізму «затикають рота», який звучить як докір владі.

Значно рідше для зосередження уваги читача використовують займенники, пор.: *Водночас немає відчуття повної відчуженості від життя, непотрібності, туги, самотності. Адже узбіччя не саме собою...* (Пенсійний кур'єр, 20–26.02.2024, с. 15); ***На Донбасі працювали за куди вищу зарплату, ніж тут...*** (Голос України, 30.04.2024, с. 10); ***Ще не любить під'їдати після когось – гидує чи що...*** (Пенсійний кур'єр, 16–22.01.2024, с. 15); *Зрозуміти весь біль цих молодих людей, котрі бачили війну, передусім, у плані свого майбутнього, можуть старі ветерани, стара гвардія. Ми також свого часу пройшли через усе це...* (Пенсійний кур'єр, 13–19.02.2024, с. 4). У першому незавершеному реченні наголошено на тому, що узбіччя поєднане з іншими об'єктами, яких ми чітко встановити не можемо, у другому – замовчується локація; у третьому – можна простежити гіпотезу, яка відображає те, що коза перебірлива в їжі. У четвертій незавершній синтаксичній конструкції вказівний займенник *це* передбачає розгорнення думки, проте задля уникнення повтору журналісти використовують умовчання.

Зосередження уваги читачів на прикметниках та відсутність їхньої деталізації чи пояснення простежуємо в такій незавершеній синтаксичній конструкції: *росія воює не з Україною, росія воює з усією Європою, з усім цивілізованим світом. І тому ця країна історично приречена...* (Голос України, 29.04.2024, с. 11). Респондент уникає вказівки, на що приречена росія, але читач підсвідомо знаходить пояснення «приречена на поразку, вимирання». Проте він не може достеменно знати, що саме мав на увазі мовець. Подібні ситуації використання прикметників демонструють незавершені речення на зразок: *Технологія різна, але наслідки для населення схожі... Японців цікавить наш досвід подолання наслідків аварії* (Голос України, 29.04.2024, с. 6). Мовець уникає детального пояснення про подібність наслідків вибухів на атомних електростанціях, адже читач ознайомлений з ними та може самостійно їх порівняти.

Незавершена синтаксична конструкція може бути також підсумком попередніх речень і відображати загальний стан суб'єкта мовлення, пор.: *Грошей немає, квартири в Горлівці нині продають за безцінь – три тисячі доларів! І то ніхто не купує. От і сидить там бідолашний...* (Голос України, 30.04.2024, с. 10). Подібну ситуацію демонструє наступне незавершене речення: *На Майдан дрова звозилися вночі. Попереду їхала ще одна машина – видивляла патрулі. Зараз усе сприймається як гра в солдатики. Тоді емоції були сильні...* (Дзеркало тижня, 07.11.2024, с. 11). Респондент зосереджує увагу читача на прикметнику «сильні», який пояснює нагнітання ситуації на Майдані, контроль влади за діями людей. Замовчування відомостей про особливості гри актора на кіноекрані в ролі святого та причин популярності об'єкта зображення й орієнтації на категоричну позицію селян простежується в таких незавершених синтаксичних конструкціях: *Чула про Ентоні Гопкінса, хоча не думаю, що актор з оscarоносним реноме вбивці-канібала вдалий вибір на роль святого...* (Дзеркало тижня, 19.12.2024, с. 16); *Борівчани переконані: їх криничка нічим не гірша. От тільки менше відома...* (Вінниччина,

09.12.2024, с. 7). Висловлення припущення без аргументації доказів та зосередження уваги на прикметнику «фірмовий» демонструє незавершена синтаксична структура *Можливо, хліб без дріжджів стане вашим фірмовим...* (Пенсійний кур'єр, 30.01.2024, с. 15). Уникнення пояснення причини певних ознак об'єктів зображення відображено в такому незавершеному реченні: *Чого лишень на світі не буває, коли козячий достаток не такий вже щедрий...* (Пенсійний кур'єр, 16–22.01.2024, с. 15). Респондент применшує ознаку характеристики «козячого достатку».

Об'єктом зосередження уваги читачів можуть бути числівники, пор.: *Дбаючи про рідну школу, в якій працюють десятиліттями, вони також на рівні із батьками могли вносити туди по двісті – п'ятсот гривень...* (Голос України, 09.04.2024, с. 21). Респондент уникає пояснення, на які цілі використано кошти, наголошуючи тільки на важливості суми. Акцентування на кількості днів, замовчування та подання оцінки зображуваних подій продемонстровано в такій незавершеній синтаксичній конструкції: *Взагалі-то, мати резерв у форс-мажор (а війна, з можливим погашенням енергосистеми, ним є) менше місяця (за стандартами НАТО потрібно взагалі 90 днів)... оптимістично, що вже там казати (резерв дизельного палива на три тижні, а раніше був на 12 днів)* (Дзеркало тижня, 10.10.2024, с. 9). Концентрування уваги читачів на віці особи та уникнення пояснень про події, які відбулися в ті роки в житті героїні, відображено в такому незавершеному реченні: *Уявіть, весь Київ тоді був обклеєний афішами з моїм [Таїсія Литвиненко – Е. Г.] портретом, а мені не було й двадцяти...* (Пенсійний кур'єр, 13–19.02.2024, с. 13).

Нерідко журналісти акцентують на дієсловах, як-от у реченні *Є й інші випадки – коли людина, яка вчинила вбивство, може полишити тіло жертви і відразу після злочину поїхати з друзями розважитися...* (Дзеркало тижня, 18.07.2016, с. 13) логічним наголосом виділено інфінітив «розважитися». Респондент уникає подальшого пояснення дії. Незавершене речення може слугувати й підсумком попередніх висловлень мовця, напр.:

Але, як на мене, немає такої доцільності, котра б виправдовувала втрату людяності. Один раз виправдаєш – і перестанеш бути людиною. А назад уже не повернутися... (Дзеркало тижня, 04.07.2024, с.1). Використання інфінітива в поєднанні із заперечною часткою *не* відображає безповоротність подій.

Відображення емоційного стану мовця та замовчування щодо об'єкта висловлення простежено в такій незавершеній синтаксичній конструкції: ***Коли він у п'ять років вчився колоти дрова, мені довелося хвилюватися...*** (Пенсійний кур'єр, 30.01.2024, с. 14). Читач здогадується, що мовцю довелося хвилюватися про здоров'я хлопця. Нерідко журналістові доводиться акцентувати на дії, а не на об'єкті її вчинення. За таких обставин він навмисне уникає «експлікатора синсемантизму» [36, с. 128], пор.: ***Домовлятися і знову домовлятися...*** (Дзеркало тижня, 19.12.2024, с. 9).

Іноді журналісти замовчують причини виникнення певного явища, акцентуючи на конкретному факті, напр.: *У нас слово «бюджетними» – синонім слова «невдахи». Та все ж таки вони залишаються...* (Дзеркало тижня, 05.12.2024, с. 3). Для респондента важливим є реальний стан. Подібну ситуацію демонструє й така незавершена синтаксична конструкція: *Зокрема, 1984 року німецький письменник Генріх Белль, нобелівський лауреат, президент Міжнародного ПЕН-клубу, разом з іншими німецькими письменниками надіслав тодішньому генеральному секретареві ЦК КПРС Костянтиніві Черненку телеграму про загрозливий стан здоров'я Стуса. Відповіді не було...* (Пенсійний кур'єр, 04.09.2024, с. 8). Журналіст подає реакцію влади на певні обставини, проте не коментує причин їхнього виникнення. Так само і в незавершеному реченні ***Босць-доброволець Едмонд Саакян віддав на спільну справу миру в країні близько 200 тис. грн. особистих заощаджень, на своєму автомобілі возив на фронт усе, що було потрібно...*** (Пенсійний кур'єр, 02–08.01.2024, с. 14) спостерігаємо навмисне уникнення деталізації об'єктів, потрібних для фронту. Респондент використовує в ролі узагальнювального слова займенник *усе*. Журналісти

часто використовують незавершені синтаксичні конструкції як підсумок сказаного раніше, напр.: *Температура тоді вдень навряд чи сягала 15 градусів. Уранці у своїй 20-й камері ми з Балісом Гаяускасом бачили лід на шибах. А Стус же не мав чим укритися. І енергії, що зігрітися, не мав...* (Пенсійний кур'єр, 04.09.2024, с. 8). Автор статті зосереджує увагу читачів на безвихідному становищі Стуса. Логічний наголос падає на дієслово в поєднанні із заперечною часткою *не* «не мав», що підсилює мовну експресію. У незавершених синтаксичних конструкціях: *Їх [пластини подільських міст і містечок – Е. Г.] за шалені гроші із приватних колекцій продають нинішні власники таким же любителям старовини. На жаль, поки що нічого повернути не вдається...* (Вінниччина, 25.12.2024, с. 2); *Зараз прямо повз два ставки, там нагорі й стояв кочубеївський маєток, до Полтавської траси добіжиш, потім одразу ліворуч повз ворота, за три кілометри ліворуч і буде хутір Проні. Там усе й побачиш...* (Пенсійний кур'єр, 02–08.01.2024, с. 15) увагу читачів зосереджено на словосполученні «не вдається повернути» та лексемі «побачиш», що посилюють важливість сказаного мовцем, відображають його позицію.

Респондент може закодувати свої побажання завдяки незавершеним синтаксичним конструкціям, напр.: *З Днем народження, мила сестричко. Хай все збудеться потім, що не встигло...* (Прапор Перемоги, 08.05.2024, с. 7). Читач підсвідомо продовжує висловлювання мовця «що ще не встигло здійснитися», але все це лише здогадки.

Нерідко журналісти свідомо замовчують причини певної низки подій, стану осіб тощо. Пор.: *Там один друг запропонував жити в його квартирі, поступово виплачувати її вартість. Минулої осені мали саме все виплатити та прописатися, але не встигли...* (Голос України, 30.04.2024, с. 10); *Злитися, звинувачувати... – міг би, але робити цього не буду* (Голос України, 15.04.2024, с. 8). У першому незавершеному реченні зміст посилено за допомогою поєднання з дієсловом «не встигли», у другому – шляхом переміщення фокусу уваги з причини виникнення певного стану на дію.

Уникнення пояснень про важку роботу волонтера-водія, який постачає продукти та найпотрібніші речі на передову, продемонстровано в такому незавершеному реченні: *Не можу я перестати займатися цією роботою. Туди, куди я їжджу, ніхто не їздить...* (Пенсійний кур'єр, 02–08.01.2024, с. 14). Прислівник «ніхто» та дієслово «не їздить» увиразнюють небезпечність такої роботи.

Інтенції журналістів нерідко допомагають утілювати фразеологізми, пор.: *А якщо тільки лежати боком, то вже діла не буде...* (Пенсійний кур'єр, 23–29.01.2024, с. 14). Такі образні вислови орозмовлюють газетний контекст, інтригують його. Фокусування уваги на дієслові простежується і в таких незавершених синтаксичних конструкціях: *Кожен хотів сфотографуватися разом з нами. Це надихає...* (Прапор Перемоги, 10.04.2024, с. 2); *А ви уявіть, до нас, не зірок – простих бійців, які тільки виконують свій обов'язок перед українським народом, підходили діти і просили автограф. Це зобов'язує...* (Прапор Перемоги, 10.04.2024, с. 2). У першому незавершеному реченні пропущений експлікатор синсемантичної дієсловоназви процесуального денотата «надихає на щось» [36, с. 128], у другому – читач підсвідомо продовжує висловлення «зобов'язує боротись за Україну».

Залежно від контексту замовчуватись можуть різні фрагменти дійсності, передусім це уникнення конкретизації причин відступу, поштовху, що сприяє подальшій дії журналіста, уникнення тавтологій тощо. Пор.: *Викликана на підтримку Національна гвардія не ризикнула загострювати ситуацію й відступила...* (Україна молода, 25–26.09.2024, с. 4); *Припустимо, я знайшов платформу (хоча це було складно), тепер знову мушу кудись лізти... Оце життя, оце процес* (Дзеркало тижня, 18.07.2024, с. 11); *Кажуть, тих хто відслужив сім місяців, демобілізують. Мабуть, і я попаду...* (Голос України, 22.04.2024, с. 9).

Спорадично журналісти використовують декілька незавершених синтаксичних конструкцій, які безпосередньо залежать від контексту, напр.:

Чому з'являлися найвиразніші казки саме в часи лихоліть? Певно, щоб душа не зачерствіла... Адже світ прекрасного та віра в диво покликані її врятувати, – пояснюють психологи. Без натхнення суспільство скисає... (Дзеркало тижня, 19.12.2024, с. 16). Спочатку мовець переносить акцент на зачерствіння душі, а потім на погіршення настрою суспільства, його нудьгу та байдужість.

Меншою мірою респонденти зосереджують увагу на головній думці завдяки прислівникам, пор.: *А далі, хотілося б сподіватися, що це буде 2025-го, – ситуація стабілізується, а з 2026 року, вона поліпшиться. Доволі оптимістично...* (Пенсійний кур'єр, 16–22.01.2024, с. 11); *Вона йде до іншого життєдайного джерела, де за переплетінням звичаїв і традицій наших пращурів, національних ритуалів і символів, за розмаїттям написаних, але всіма визнаних побутових правил постає неповторний світ уявлень і сподівань, невгамовне бажання впорядкувати й покращити світ. унести в нього ясність і довершеність. Те, чого ми шукаємо й досі...* (Пенсійний кур'єр, 09–15.01.2105, с. 1). У першій незавершеній синтаксичній конструкції продемонстровано позицію респондента щодо майбутнього України, а в другій – створено своєрідний підсумок висловленому вище та зацентовано на протяжності пошуків. Відображення особистої оцінки мовця щодо пенсійних операцій простежуємо і в такій незавершеній синтаксичній конструкції: *А ще людей нерідко цікавить порядок переведення виплати пенсій через банківські установи, і це, до речі, доволі прикметно...* (Пенсійний кур'єр, 16–22.01.2024, с. 4). Респондент намагається употужнити важливість сказаного, тому використовує умочання.

Отже, журналісти найактивніше використовують незавершені синтаксичні конструкції, у яких відсутнє пояснення об'єкта висловлення. Об'єктом уваги читача можуть стати іменники, прикметники, числівники, дієслова, прислівники. Зазвичай респонденти уникають пояснення причин певних явищ та дій, замовчують характерні ознаки об'єкта чи суб'єкта зображення, не висвітлюють уже відомих для читача відомостей або ж тих,

про які він міг дізнатися з контексту попереднього речення. Такі незавершені синтаксичні конструкції використовують для інтригування читача, надання йому можливості висловити своє припущення щодо об'єкта замовчування, а також задля уникнення тавтології в газетному тексті.

2.1.6 Незавершені синтаксичні конструкції з розгорнутим змістом висловлення в наступному реченні

Журналісти активно використовують незавершені синтаксичні конструкції для їхнього змістового виділення (Додаток 1). Вони навмисно не завершують думку, а потім деталізують висловлене в наступному реченні. Такі дії інтригують, дозволяють читачеві дати власне пояснення тим чи тим обставинам, а потім ознайомитися з думкою респондента.

У незавершеній синтаксичній конструкції *А жителі Капкари дивувалися тим «марсіанським» рослинам, бо зроду такого не бачили...* Холоди не давали квітам відцвісти, а насінню визріти (Дзеркало тижня, 14.11.2024, с. 11) логічний наголос падає на дієслово «не бачили» та виділяє його з-поміж інших, надає особливої ваги. Подібну ситуацію демонструє також таке незавершене речення *Вже ніхто нікуди не летить... Україна закриває свій авіапростір для «Аерофлоту», «Трансаеро», а також транзитні польоти підозрілих російських «бортів»* (Україна молода, 29.09.2024, с. 12).

Не менш активно використовують незавершені синтаксичні конструкції, які акцентують на об'єктах роздумів, які зазвичай виражені прийменниково-іменниковими конструкціями, напр.: *Тим часом на півострові... Криму замінюють цінники* (Україна молода, 29.09.2024, с. 15); *Тобто, всі розуміли, що вони [трудовий колектив – Е. Г.] роблять і кому допомагають. Та й дітки з інтернату... Ви ж бачили, які вони добрі й чемні: як вони нас зустрічали, вітали, допомогли все поносити* (Вінниччина, 23.12.2024, с. 3); *Та головне в цій історії – аж ніяк не спецефекти... Це казка про благополуччя. В центрі уваги – високі почуття* (Дзеркало тижня,

19.12.2024, с. 16). Увагу читачів можуть зосереджувати на суб'єктах зображення, напр.: *Хоч я переконаний атеїст... Як комуніст домагався відкриття церкви у рідному українському селі* (Україна молода, 23.12.2024, с. 7).

Синтаксична конструкція може завершуватись і службовою частиною мови, напр.: *Для мене режим – це насамперед соні харчування. А там уже кому як... Хтось шарфиком обмотається, і йому краще, а хтось валер'яночки на ніч прийме* (Дзеркало тижня, 05.12.2024, с. 14). Учасник інтерв'ю акцентує на різних способах здорового способу життя та боротьбі з хворобами.

Спорадично в незавершених реченнях увагу зосереджують на прислівниках, які відображають страх, напр.: *На той час до дров уже додавалося багато різного. І було справді страшно...* [за дітей – Е. Г.] *Біля під'їзду чатувала машина «Беркуту»* (Дзеркало тижня 07.11.2024, с. 11). У наступну реченні журналіст пояснює причину страху дітей – чатування машини «Беркут». Протилежна ситуація висвітлена в такій незавершній синтаксичній конструкції: *Здавалося б, ринок зростає, влада періодично підставляла плече економіці, що здавала позиції, і на тлі ризиків розвалу ЄС (згадуємо Грецію) все це виглядало не так страшно... Доки, доки не настав час погашати кредити, взяті під інвестиції в акції й не тільки* (Дзеркало тижня, 05.09.2024, с. 7). У наступному реченні актуалізуються причини страху і побоювань влади. На противагу вище сказаному, прислівники, які входять до складу незавершених синтаксичних конструкцій можуть передавати радість, веселість, причини якої названі журналістом в наступному реченні, напр.: *Як були ми малі, то було нам весело... Тато приносив дідуха, мама варила кутю: давала маку, кришила ножем горіхи й цукрувала* (Пенсійний кур'єр, 02–08.01.2024, с. 11). Діти раділи від священного дійства – підготовки до різдвяної вечері.

Досить цікавими є незавершені синтаксичні конструкції, які складаються з одного слова, наприклад, заперечного сполучника *але*, що

«підсилює протиставлення і демонструє тісний зв'язок з наступним контекстом» [30, с. 257]. Потім подають низку пояснювальних конструкцій, складних за своєю будовою, напр.: *Що стосується ротних психологів, вони потрібні. Але... 1. Її слід заздалегідь підготувати на три ситуації – роботу з солдатами в бою; діагностику бійців, роботу солдатів поза боєм, підготовка. 2. Визначити, що ротний психолог не бере особистої участі в бою. 3. Надати їм офіцерське звання...* (Дзеркало тижня, 19.12.2024, с. 11). Заперечний сполучник має і наступне незавершене речення: *Хоч стрес – і не хвороба, однак... Прості доступні правила здані запобігти депресії і наповнити життя радістю та спокоєм* (Україна молода, 10.11.2024, с. 10). Респондент акцентує на низці способів запобігти хворобі.

Отже, завдяки незавершеним синтаксичним конструкціям журналісти можуть зацікавити читача, а потім подати основний зміст висловлення в наступному реченні чи реченнях. Об'єктами змістового виділення в незавершених реченнях стають здебільшого іменники, дієслова, меншою мірою – прислівники та службові слова.

2.2 Функціонування незавершених синтаксичних одиниць у ролі заголовкових комплексів

Незавершені синтаксичні конструкції є одним із засобів вербального спілкування автора з читачем. У сучасному українському газетному просторі вони «набувають найрізноманітніших структурно-семантичних та синтаксичних виявів і зумовлюються передусім позамовними прагматичними чинниками» [3, с. 129–130]. Досить активні такі конструкції і в заголовках газетних публікацій, адже слугують засобом привернення уваги читачів, фокусування їх на певній проблемі, ідеї, яка буде розкрита в статті.

Незавершені речення журналісти можуть використовувати для відображення перестороги, напр.: *Пам'ятайте, що є Бог...* (Вінниччина, 18.12.2024, с. 9). Автор статті не завершує висловлення для того, щоб кожен читач зрозумів, що за свої гріхи може бути покарний. Є заголовки, які не

потребують завершення думки, адже з контексту стає зрозумілим його сенс, пор.: *Шукаємо правду про земляків-патріотів...* (Вінниччина, 09.12.2024, с. 7); *Влада у бізнес не втручається...* (Вінниччина, 04.12.2024, с. 2). Кожен заголовок звучить як встановлений факт і не потребує детального пояснення. На противагу цьому твердженню у ЗМІ вживаються незавершені речення, які входять до складу заголовків і мають неповний зміст, який можна простежити лише в статті, напр.: *Мовлене слово...* (Дзеркало тижня, 19.02.2024, с. 14). Вираження душевної тривоги й переживання відображено в такій незавершій конструкції: *Душею плачемо разом з вами...* (Прапор Перемоги, 30.01.2024, с. 1). Незавершені синтаксичні конструкції можуть пояснювати фразеологізми, визначати головну думку статті: *А віз і нині там, або Продовження історії про те, як доводиться правду шукати...* (Дзеркало тижня, 07.11.2024, с. 4). Пояснення метафоричного вислову часто відбувається завдяки незавершеним реченням, напр.: *«Сіра зона» війни: ненависть vs віра, любов...* (Дзеркало тижня, 05.12.2024, с. 1). У заголовках активно використовуються незавершені конструкції для втаємничення і привернення уваги, напр.: *Неймовірна благодійність: підсумки року і... мрії* (Дзеркало тижня, 12.12.2024, с. 15). Нерідко в заголовкових комплексах простежуємо біль і переживання через втрату близьких, героїв, руйнування міст та сіл, пор.: *Юрій обіцяв повернутись живим...* (Прапор Перемоги, 17.07.2024, с. 1); *Біль втрати не згасне у наших серцях...* (Прапор Перемоги, 03.03.2024, с. 2); *Нині твої танки нищать села...* (Прапор Перемоги, 20.02.2024, с. 4); *Якщо батько не повернувся з війни...* (Пенсійний кур'єр, 22.06.2024, с. 1). У першому висловленні завдяки використанню незавершеної структури звучить марна надія на повернення батька, у другому – невимовний біль втрати бійців, у третьому – звертання до «брата Кремля» з докором та зневагою, у четвертому – безвихідність ситуації. Констатація факту простежується в таких незавершених синтаксичних одиницях: *Для терористів вони – мішені...* (Голос України, 15.04.2024, с. 8); *Познайомив Інтернет...* (Голос України,

16.04.2024, с. 10); *Наступ на свободу триває...* (Голос України, 08.04.2024, с. 9); *Зійшлися через століття...* [колишні і теперішні захисники України – Е. Г.] (Пенсійний кур'єр, 16–22.01.2024, с. 2); *На труднощі уваги не звертали...* (Пенсійний кур'єр, 23–29.01.2024, с. 14); *Плюс сім років...* (Пенсійний кур'єр, 09–15.01.2024, с. 14); *Не заспокоюся, поки не настане мир...* (Пенсійний кур'єр, 02–08.01.2024, с. 14); *Почалося все на Різдво...* (Пенсійний кур'єр, 02–08.01.2024, с. 11); *Перспективні плани не зобов'язують громади об'єднуватися...* (Прапор Перемоги, 22.06.2024, с. 1); *Хакасія горить...* (Голос України, 15.04.2024, с. 11). Кожна заголовкова незавершена конструкція дозволяє простежити проблему, яка розкриватиметься в статті. Незавершені речення мотивують читача до прочитання, дозволяють глибше осмислити проблему, подумати над фактами та довести або спростувати тему статті.

Особливо зацікавлюють читачів питальні незавершені речення в ролі заголовків, пор.: *Чого на світі не буває...* (Пенсійний кур'єр, 16–22.01.2024, с. 15); *Де твоя усмішка...* (Пенсійний кур'єр, 09–15.01.2024, с. 14). Журналісти навмисне не використовують знак питання, а ставлять три крапки, щоб дати можливість реципієнту продумати кожне слово, зважити, а після прочитання статті аргументувати свою думку.

Невизначеність висловлення простежується в незавершених конструкціях на зразок: *Вища сила посприяла...* (Пенсійний кур'єр, 23–29.01.2024, с. 14). Журналіст інтригує читача, замовчує те, чому посприяла вища сила. Пояснення змісту незавершеного речення може розкриватися в підзаголовку, зокрема: *Пенсіонери вибирають...* (Вибір між роботою і пенсією) (Прапор Перемоги, 03.04.2024, с. 1).

Отже, незавершені синтаксичні конструкції в ролі заголовкових комплексів акцентують на важливих подіях, предметах, ситуаціях, чим інтригують, зацікавлюють читача, надають висловленням стилістичної конотації втаємничення.

2.3 Структурна специфіка незавершених синтаксичних одиниць

2.3.1 Препозиційні, інтерпозиційні та постпозиційні незавершені синтаксичні конструкції

В усному мовленні незавершеним реченням властивий інтонаційний малюнок, у писемному мовленні лише знаки пунктуації виділяють їх. З цього приводу В. Пітель зазначає, що «пунктуаційний знак «три крапки» вважається основним маркером структурної, змістової та інтонаційної незавершеності цих синтаксичних конструкцій і, залежно від його типу щодо місця обірваності (переривання, усічення), може стояти або на початку, або в середині, або в кінці такого речення» [61, с. 5]. У статті «Структурно-функціональні типи незакінчених речень у сучасній українській мові» дослідник пропонує класифікацію структурно-функціональних типів «незакінчених речень», яка ґрунтується на місці усічення єдиної синтаксичної структури, тобто на місці її переривання, зокрема: «препозиційні незакінчені речення», які містять «три крапки» на початку синтаксичної структури, «інтерпозиційні незакінчені речення» – всередині речення та «постпозиційні незакінчені речення» – наприкінці речення. Науковець зазначає, що «така структурно-формальна ознака у свою чергу зумовлює появу структурної, семантичної та інтонаційної незавершеності синтаксичної конструкції» [59, с. 168].

Спираючись на теоретичну базу, подану В. Пітелем, дібраний ілюстративний матеріал, констатуємо, що найчисленнішим типом досліджуваних речень (90% від загальної кількості фактичного матеріалу) (Додаток 2) є постпозиційні незавершені синтаксичні конструкції, напр.: *Ми навіть узвар у печі готуємо... А куліш винятково з димком багаття... Про вареники мовчу, вам їх зараз сама пані Солоха принесе...* (Пенсійний кур'єр, 02–08.01.2024, с. 15). Подані незавершені речення містять умовчання наприкінці висловлення. Використання низки таких конструкцій зумовлено певною стилістичною метою: прагненням схарактеризувати якнайбільше об'єктів, сфокусувавши увагу то на узварі, то на куліші, то на варениках.

Мовець використав нагнітання ситуації завдяки переліку об'єктів зображення та зосередив увагу читачів на процесі приготування їжі. Пор. ще один приклад постпозиційного незавершеного речення: *А валютна виручка муляє...* (Україна молода, 17.11.2024, с. 9). Таку конструкцію вжито задля уникнення нецензурної лексики. Простежуємо явну іронію та викриття суб'єкта зображення. Подібну ситуацію демонструє і така незавершена синтаксична конструкція: *Біля входу до лікарні Хтось папірчик приколов: «Маєш гроші – полікують, А не маєш – будь здоров...»* (Прапор Перемоги, 28.08.2024, с. 3). Задля обмеження переліку назв дій, характерних ознак, абстрактних понять використовують незавершені синтаксичні конструкції. Пор.: *Наприклад, «Сорочинський ярмарок» свого часу отримав театральну премію «Київська пектораль», постановка «Бал у Савойї» здобула перемогу на міжнародному фестивалі «Життя прекрасне», а виставка «Бременські музиканти» отримала премію як найкраща для дітей та юнацтва...* (Пенсійний кур'єр, 09–15.01.2024, с. 13); *Парк також втратив колишню красу: засмічено старе озеро, поламано дитячий майданчик, і сліду не залишилося від ще пам'ятних газонів та квітників, занедбано шість старих пішохідних містків, колись мистецьки перекинутих через яри...* (Пенсійний кур'єр, 09–15.01.2024, с. 13); *Місце хоч і при степовій дорозі, та дикувате, при ставку, заваленому вербовими корчами...* (Пенсійний кур'єр, 02–08.01.2024, с. 15); *Частенько стала випивати, вже й перші зморшки, сивина, хвороби...* (Молодіжна газета Вінниччини, 28.01.2024, с. 7); *Серед озвучених вимог – залишити безплатний проїзд для пенсіонерів, підвищити прожитковий мінімум, зупинити зростання тарифів...* (Місто, 03.06.2024, с. 5); *Приміром, твої ровесниці тут, в тилу, борються за кращих хлопців, за гроші, вбрання, за любов...* (Молодіжна газета Вінниччини, 28.01.2024, с. 3). Постпозиційні незавершені речення використовуються для відображення шани та подяки, напр.: *Тебе вітаєм серденьком своїм, Схиляєм низько голову й коліна...* (Прапор Перемоги, 16.01.2024, с. 4). Такі незавершені синтаксичні

конструкції часто використовуються в заголовках статей задля інтригування читача, напр.: *Від Романа до Йордана...* (Пенсійний кур'єр, 16–22.01.2024, с. 13); *Колись на святки...* (Пенсійний кур'єр, 02–08.01.2024, с. 12). Замовчування про душевні травми та проблеми зі здоров'ям простежуємо в такому незавершеному реченні: *Власне, коли бачиш оці червоні, мов жар, квіти, строкатих птахів, то здається, що всі турботи існують лише за стінами центру...* (Пенсійний кур'єр, 30.01.2024, с. 16). Респондент завдяки думкам про прекрасне забуває про злободенне життя. Сильні враження від замилювання природою простежуються і в такому незавершеному реченні: *Коза разом з конем і коровою, свинею та вівцею спостерігала, як сходить трипільське сонце...* (Пенсійний кур'єр, 16–22.01.2024, с. 15). Журналіст використав шарж, переносячи споглядання сходу сонця на тварин. Замовчування особливостей міста Харкова демонструє така незавершена синтаксична конструкція: *А ріг достатку – він поки тільки на гербі Харкова, як відомо, столиці України...* (Пенсійний кур'єр, 16–22.01.2024, с. 15). Свідоме уникнення відомостей про певний об'єкт чи суб'єкт породжує використання постпозиційних незавершених синтаксичних конструкцій, напр.: *Фільми за участю Арнольда Шварценеггера надзвичайно популярні, бо вони орієнтовані на дії і легкозрозумілі для носіїв різних культур... Хоч планетарна культура може не кожному бути до вподоби, вона буде корисна, бо руйнуватиме культурні бар'єри в міру того, як ми просуватимемося до цивілізації типу «І»...* (Дзеркало тижня, 19.12.2024, с. 14); *Одразу, без вагань, пішов в авіацію...* (Пенсійний кур'єр, 25.02.2024, с. 11); *Певне, трагедії не сталося б, якби тодішня українська влада приділяла більше уваги розбудові власної армії...* (Пенсійний кур'єр, 30.01.2024, с. 11). Замовчування наслідків певних подій простежується в такій незавершеній синтаксичній конструкції: *Саме в лікарні Надія дала собі слово: ніколи ні під яким напором не пробувати більше прокляте зілля...* (Прапор Перемоги, 23–29.01.2024, с. 15). Зосередження уваги читача на реальному стані здоров'я суб'єктів мовлення відображає незавершене

речення на зразок: *Люди з легкою усмішкою померли в середньому у 75 років. А практично всі володарі широких усмішок дожили до 80 років, багато з них здрастують і донині...* (Пенсійний кур'єр, 09–15.01.2024, с. 14). Незавершені синтаксичні одиниці вживаються під час запрошування гостей до оселі, напр.: *Подобається в нас? Заходьте, будьте ласкаві, просимо на славу...* (Пенсійний кур'єр, 02–08.01.2024, с. 15). Респондент може переакцентувати увагу читачів за допомогою незавершених синтаксичних конструкцій, напр.: *Завжди раджу починати з початку, тобто з «Горнихмарника». Якщо вам пасуватиме, то інші історії теж сподобаються. А стосовно власних уподобань... Коли маєте вісім дітей і вас просять сказати, яку дитину найдужче любите, що ви відповідаєте? Так. Усіх любимо однаково* (Україна молода, 18–19.09.2024, с. 14).

Постпозиційні незавершені синтаксичні одиниці нерідко вживають для замовчування афективного стану мовця, пор.: *Перестала спати, завжди була злою, а зараз...* (Молодіжна газета Вінниччини, 28.01.2024, с. 6). Замовчування може бути викликане згадкою про смерть близької людини, напр.: *Призвали його в березні, дев'ятого, рівно три місяці він на війні пробув...* (Місто, 17.06.2024, с. 3). Такі конструкції журналісти використовують для уникнення пояснення певних дій влади, напр.: *Багато зроблено для модернізації та теплозабезпечення багатопверхових будинків Вінниці... І це тільки початок* (Місто, 17.06.2024, с. 2). Постпозиційна незавершена синтаксична конструкція може підсумовувати вищесказане мовцем, напр.: *Одна з найпомітніших, на жаль, – зменшення цікавості до книжки. Через інтернет і телебачення...* (Пенсійний кур'єр, 25.02.2024, с. 13); *Але багатство і влада не приходять у масовому порядку, на відміну від патріотичної гарячки. А ця трапляється саме й тільки так...* (Голос України, 29.04.2024, с. 11); *Усі запитують, чому така велика вікова різниця між дітьми, але самі бачите, які в нас скромні житлові умови. Все сподівалися мати просторіше житло...* (Україна молода, 29.12.2024, с. 11).

Інтерпозиційні незавершені синтаксичні конструкції вживаються досить рідко та становлять 6% від загальної кількості фактичного матеріалу (Додаток 2). Специфіка таких конструкцій полягає в тому, що недоговореним залишається складовий елемент (елементи), який би мав бути в середині речення, що зумовлює обривання синтаксичної структури загалом. Журналісти використовують пунктуаційний знак «три крапки» для інтригування читача, уведення їх у шоковий стан, напр.: *Це ж з якої радості Ти така привітна? Радість, бо від тебе я, Котику,... вагітна* (Прапор Перемоги, 31.03.2024, с. 2). Мовець може створювати інтригу завдяки замовчуванню про додаткові дії суб'єкта зображення, напр.: *Та незабаром вийшов указ про підвищення призовного віку до 50. Едмонд одразу вирушив у Київ... взявши гроші. Сам себе там одягнув і взув по-воєнному, і прийшов у віськомат уже укомплектований з голови до ніг* (Пенсійний кур'єр, 02–08.01.2024, с. 14). Респондент наголошує на тому, що Едмонд узяв гроші та вирушив до Києва. У наступному реченні він пояснює причину таких дій: гроші потрібні були для купівлі військового одягу і спорядження. Для зосередження уваги на конкретному об'єкті зображення журналісти використовують інтерпозиційні незавершені синтаксичні одиниці на зразок: *Тоді у місті за борги енергетики відключали... трамваї і тролейбуси* (Місто, 14.01.2024, с. 5); *Виїхали на другу полосу... де взялося це «BMW», я не знаю* (Місто, 01.04.2024, с. 5); *Анатолій Павлович зізнався мені: під час фотографування просто показав маршалу... язика!* (Вінницька газета, 02.10.2024, с. 2); *Адже нині найбільшою проблемою у виготовленні дідуха є... пошук колосся* (Вінницька газета, 25.12.2024, с. 10).

Найменш уживаними порівняно з аналізованими синтаксичними побудовами попередніх типів (4 %) є препозиційні синтаксичні конструкції (Додаток 2). Синтаксична структура таких незавершених речень через ті чи ті екстра- або інтралінгвальні причини не має вербального вираження початкових конститутивних елементів. В. Пітель зазначає, що вони «виникають через препозиційне усічення та характеризуються інтонацією

кінця речення і водночас не мають інтонації початку речення» [59, с. 173]. Їхня семантична визначеність досягається завдяки контексту або ж за рахунок частини, а то й цілого тексту статті, пор.: ... **Мені можуть закидати використання адмінресурсу свого часу на виборах** (Прапор Перемоги, 28.08.2024, с. 1); ... **Тепла дитяча рука доторкнулася до її долоні холодною монеткою – і чомусь кольнуло серце** (Голос України, 23.04.2024, с. 10); ... **А фальшиві долари везли в Україну** (Тульчинський край, 08.04.2024, с. 6). У першому незавершеному реченні замовчуються причини використання адмінресурсу у виборах, підкуп депутатів, у другому – поза увагою читачів залишається імпульс, що спровокував подальшу діяльність дитини, в третьому – замовчуються суб'єкти перевезення доларів. Препозиційні незавершені синтаксичні конструкції можуть уживатися для висвітлення подій та виокремлення кожного дня екскурсії, напр.: ... **Восьмий день. Знову встали удосвіта** (Україна молода, 20.10.2024, с. 11). Висловлення припущення про очікуваний емоційний стан суб'єктів зображення простежується в такому незавершеному реченні: ... **І буде нам боляче й добре, світло й гірко** (Україна молода, 16.12.2105, с. 13). Тільки після повного прочитання статті ми розуміємо, що має на увазі респондент. Використання препозиційних синтаксичних конструкцій може бути зумовлено невпевненістю мовця у власних твердженнях, пор.: ... **Видно, Господь вирішив дати надію, ще один шанс, на порятунок** (Пенсійний кур'єр, 23–29.01.2024, с. 15) – респондент висловлює гіпотезу про діяльність Господа, а далі подає аргументи для підтвердження своєї гіпотези.

На підставі проаналізованого мовного матеріалу відстежено лише один випадок поєднання пре- та постпозиційності в одному незавершеному реченні: ... **Пам'ятаю непроглядне відчуття жаху, що висіло над містом з вечора 18 лютого...** (Дзеркало тижня, 07.11.2024, с. 11). Зрозуміти думку респондента досить важко, не використовуючи статті повністю. Лише після ознайомлення зі статтею ми розуміємо, що мовець прагнув

продемонструвати настрій містян у передчутті жахливих кривавих подій, загибелі 15-ти українських героїв.

Отже, залежно від місця переривання синтаксичної структури незавершені синтаксичні конструкції поділяються на препозиційні, інтерпозиційні та постпозиційні. Найбільш активно вживаним є останній структурно-функційний тип. Його семантико-синтаксична структура зазнає численних деформацій, у результаті чого вони характеризуються значною багатогранністю форм і способів їхньої структурної організації. Препозиційні та інтерпозиційні типи незавершених синтаксичних конструкцій у мові сучасної української преси є менш поширеними. Зрідка трапляється поєднання пре- та постпозиційності в одному реченні.

2.3.2 Незавершені синтаксичні конструкції з синтаксично невираженим членом речення

Спорадично журналісти використовують незавершені синтаксичні конструкції з синтаксично невираженим членом речення. Ураховуючи цю особливість, вони стають подібними до неповних речень, а відрізняються певною невизначеністю думки респондента, напр.: *Як зіницю ока...* (Україна молода, 22.09.2024, с. 10). Читач підсвідомо розкодовує цю загальновідому істину «Бережи, як зіницю ока» – пропущений простий дієслівний присудок з наказовою функцією. Подібну ситуацію демонструє таке незавершене речення: *Бог порушувати не велів...* (Україна молода, 08.09.2024, с. 2). Очевидно, журналіст прагнув наголосити на тому, що Божих законів порушувати не можна. У цьому незавершеному реченні синтаксично невиражений прямий додаток, виражений іменником у знахідному відмінку. Задля уникнення тавтології журналісти використовують усічення, напр.: *Годуємо китайський народ. А могли би – свій...* (Україна молода, 09.12.2024, с. 6) – синтаксично невиражений присудок, виражений інфінітивом. Замовчування простого дієслівного присудка «йде», вираженого дієсловом, простежується в такій незавершених синтаксичній конструкції:

Тож поки чиновники перестрашуються, воліють особливо не ворушитися у своїх кріслах, аби не брати відповідальність на себе, сільські діти з Буда-Макіївки й досі далі втомлюються та мерзнуть. А вже зима... (Україна молода, 02.12.2024, с. 9). Респондент окреслює коло проблем, а потім повертає нас до реальності, завдяки наголошенні на суворій порі року «зимі». Вона змушує задуматись читачів про подальші наслідки холодів для дітей з Буда-Макіївки. З метою замочування і так зрозумілої для читача дії журналіст використовує незавершену синтаксичну конструкцію: ***І тоді альтернативою стає перспектива осідлати двохколісного друга, і... в дорогу!*** (Дзеркало тижня, 15.08.2024, с. 9). Респондент нагадує нам про велосипед як економний вид транспорту і пропонує нам, «осідлавши» його, вирушити «в дорогу». Отже, синтаксично невираженим є присудок, виражений інфінітивом дієслова доконаного виду. Подібні ситуації демонструють інші незавершені синтаксичні конструкції, зокрема: ***Що вже казати про музику, яка, задається, стала втіленням українського національного духу і сили та перетворилася на вічний символ...*** (Пенсійний кур'єр, 25.02.2024, с. 13); ***Щось десь казав Сашко Боревику, хтось ще...*** (Дзеркало тижня, 26.09.2024, с. 3); ***І тільки несамовитий вогонь у їхніх очах, коли йдеться про фронт, щоразу підтверджує – не здатися. Нікому...*** (Дзеркало тижня, 05.09.2024, с. 1). У першому незавершеному реченні синтаксично невираженим є додаток «України», виражений іменником у родовому відмінку. У другому – зосереджено увагу читачів на суб'єктах мовлення, про які респондент воліє не говорити. Він замочує дієслово «казав». У третьому незавершеному реченні логічним наголосом виділено заперечний займенник «нікому». Сильне емоційне увиразнення нівелює присудок «не здатися».

Отже, незавершені синтаксичні конструкції із синтаксично невираженим членом речення журналісти використовують зрідка задля уникнення тавтології, афішування загальновідомих фактів, прислів'їв,

відомих біблійних висловів тощо. Стилiстичний прийом умовчання дозволяє перевірити знання читачів та дати їм час і можливість для роздумів.

2.3.3 Особливості пунктуаційного оформлення незавершених синтаксичних структур

Три крапки не завжди супроводжують незавершені речення в писемному мовленні. Вони спорадично вживаються в поєднанні з іншими розділовими знаками, зокрема знаками оклику або запитання. Використання знака оклику може підсилювати емоційність викладу думок, напр.: *Протягом зустрічі неодноразово звучали слова: «Повертайтесь!.. Повертайтесь живими!..»* (Прапор Перемоги, 10.04.2024, с. 2). Респондент дуже переживає за бійців, які захищають Україну на Сході, тому прагне, щоб вони повернулись живими. Використання повтору наказового дієслова «повертайтесь» підсилює експресію мовлення. До того ж, «активізація повторень є свідченням стилістичного осмислення слова, намаганням автора тримати читача в процесі народження власних думок. Цей яскравий синтаксичний засіб своїм корінням також сягає розмовного мовлення і є не лише засобом виразності, а й новим елементом інформації» [29, с. 207] у публіцистичному викладі.

Емоційне виголошення переліку свят відображено в незавершеній синтаксичній конструкції, що має окличне забарвлення: *Скільки свят зібралося разом: Новий рік, Різдво, святки, Водохреще!.. І всіх їх супроводжує запах ялинки та очікування якогось дива* (Пенсійний кур'єр, 02–08.01.2024, с. 13). Журналіст створює своєрідне узагальнення для свят у наступному реченні, виділяє їх спільні характерні ознаки. Відображення радості респондента від довгоочікуваного телефонного дзвінка суб'єкта мовлення простежується в такій незавершеній синтаксичній конструкції: *Це Андрій [Андрій Богданович Рильський – Е. Г.] із-за кордону телефонує! Передає всім вітання і каже, що душею він з нами!..* (Дзеркало тижня, 05.12.2024, с. 11).

Використання знака запитання у складі незавершеної синтаксичної конструкції посилює інтенції журналістів, напр.: *Я розумів, що тюремна брама вже відчинилася для мене. А що я мав робити?.. Це вже доля, а долю не обирають. Отож, її приймають – яка вона вже не є...* (Пенсійний кур'єр, 04.09.2024, с. 8). Респондент переживає душевні вагання та ставить собі запитання «А що я мав робити?», підсвідомо шукаючи на нього відповіді. Питальна інтонація може використовуватись і в заголовках, напр.: *Нічий, але з різними перспективами?..* [про футбол – Е. Г.] (Голос України, 18.04.2024, с. 12). Для розтлумачення такого заголовка читач змушений прочитати всю статтю. Отже, незавершені синтаксичні конструкції мотивують для подальшого прочитання.

Задля обмеження характеристик певних географічних об'єктів журналісти використовують незавершені синтаксичні конструкції питальної модальності: *Чи відомо вам, де на території України життя цілий рік пов'язане з Різдвом, де щирі, працьовиті й волелюбні люди особливо свято й ревно шанують одвічні традиції святкування цього прадавнього українського свята, де кутя має власне різдвяний смак, а віншувань без вертешу, як і зими без снігу, просто не буває?.. Село Різдвяни Тернопільської області, зберігши весь колорит українських різдвяних традицій упродовж віків, достатньо виправдовує свою промовисту назву* (Пенсійний кур'єр, 02–08.01.2024, с. 11); *Але чи завжди корисна та інформація, якою воно володіють, чи збагатила вона їх?..* (Пенсійний кур'єр, 25.02.2024, с. 13); *Поставимо запитання по-іншому: чи багато нині тих, хто готовий дослухатися до тієї ясномовності?.. Чи довго читець «триматиме вуха» (антична метафора) нашого слухача?.. То, може, Гомер, «вчитель Еллади», став надто примітивним для нас сьогоднішніх?.. То чи з «культурними бар'єрами» не руйнуємо й самої культури слова, що мало би бути і рушієм, і мірилом цивілізації – відходу від грубої сили й дикості?..* (Дзеркало тижня, 19.12.2024, с. 14). Відповідь на поставлені питання зазвичай відображають у наступних реченнях, які деталізують

попередні для отримання чіткої відповіді. Водночас простежуємо наростання експресії в мовленні респондента.

Замовчування стану ейфорії та блаженства засвідчує незавершена синтаксична структура питального типу: *Пригадуєш, як на гілках мене колисав?..* (Прапор Перемоги, 31.03.2024, с. 2). Обмеження переліку запитань можливо завдяки використанню незавершених синтаксичних конструкцій, напр.: *Біса я так і не запримітив. А може, його й не було? Може, чорт з'явився на даху тільки вночі?..* (Пенсійний кур'єр, 02–08.01.2024, с. 15). Друге питальне речення конкретизує перше і дозволяє задуматися читачу про реальність такої історії.

Отже, незавершені синтаксичні конструкції можуть мати окличну та питальну інтонації. Вони посилюють інтенції журналістів, є експресивними, інтригують читача, мотивуючи до прочитання статті.

2.4 Висновки до розділу 2

Спираючись на класифікації незавершених синтаксичних конструкцій відомих мовознавців, ми створили власну, ураховуючи функціонально-семантичний аспект.

Найчисленнішим типом є незавершені синтаксичні структури без вказівки на об'єкт висловлення (28%) (Додаток 1). Зазвичай респонденти уникають пояснення причин явищ та дій, замовчують характерні ознаки певного об'єкта чи суб'єкта зображення, не подають раніше відомих читачеві фактів чи тих, про які він міг дізнатися з контексту. Такі незавершені синтаксичні конструкції використовують для того, щоб дати змогу читачеві висловити власне припущення щодо об'єкта замовчування, поміркувати, розширити асоціативний ряд, а також уникнути повторів чи тавтології в публіцистичному викладі.

Менш уживаними є незавершені синтаксичні структури як засоби обмеження переліку життєвих реалій (22%). Зазвичай їх використовують для обмеження переліку предметів, об'єктів чи суб'єктів зображення, явищ

природи, подій та станів. Такі синтаксичні одиниці нерідко сприяють уникненню тавтології та конкретизації вислову.

Дещо рідше у газетному контексті функціонують незавершені синтаксичні конструкції, метою яких є привернення уваги читачів до цікавих фактів (15%), чим створюється ефект інтриги, а також ті, які зумовлені психологічним станом мовця (13%). Їхнє вживання у сучасній українській пресі безпосередньо пов'язано з бажанням журналіста передати психологічний стан заклопотаності, переживання, розчарованості респондента. На підставі обстеженого матеріалу робимо висновок про те, що найбільшу кількість становлять незавершені синтаксичні конструкції, зумовлені глибоким переживанням мовців через втрату близьких, смерть героїв – захисників України.

Для констатації фактів журналісти також послуговуються незавершеними синтаксичними конструкціями, проте роблять це зрідка (7%), коли потрібно зосередити увагу на конкретному факті, употужнити його важливість для респондента чи читача.

Досить спорадично в газетному контексті функціонують незавершені синтаксичні конструкції з розгорнутим змістом висловлення в наступному реченні (5%). Завдяки таким синтаксичним одиницям журналісти можуть зацікавити читача, а потім подати основний зміст висловлення в наступному одному чи кількох реченнях.

Для зацікавлення, інтригування читачів, утаємничення висловлення використовують незавершені синтаксичні одиниці в ролі заголовкових комплексів (10%).

Ураховуючи структурно-функціональну специфіку незавершених синтаксичних конструкцій, уживаних у мові сучасної української преси, виділяємо препозиційні, інтерпозиційні та постпозиційні типи. Найчисленнішим є постпозиційний тип (90%), який містить усічення наприкінці висловлення та використовується задля обмеження життєвих

реалій, зображення особливого емоційного стану людини, уникнення розповідей щодо окремих фактів, ознак, про які мовець не бажає говорити.

Інтерпозиційний тип незавершених синтаксичних одиниць – менш численний (6%). Він містить переривання висловлення всередині речення та використовується для привернення читачів до об'єкта висловлення, зосередження уваги на ньому.

Рідше вживаним є препозиційний тип (4%), що містить умовчання на початку висловлювання. Такий тип використовують задля характеристики віддалених від теми думок респондента, своєрідного виділення окремого речення з-поміж інших.

Незавершені синтаксичні конструкції з синтаксично невираженим членом речення журналісти використовують задля уникнення тавтології. Специфіка пунктуаційного оформлення незавершених синтаксичних структур полягає в поєднанні незавершеності висловлення зі знаками питання та оклику. Такі конструкції посилюють експресивне забарвлення вислову й відображають суб'єктивні інтенції журналістів.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НЕЗАВЕРШЕНИХ СИНТАКСИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ У ШКІЛЬНОМУ ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

3.1 Методика роботи з газетним матеріалом як засіб формування мовної компетентності учнів 5–9 класів

Сучасний освітній процес спрямований на формування свідомого, компетентного, критичного читача й мовця. Українські газетні тексти є динамічним, доступним і природним джерелом актуальної інформації, що відображає мовні тенденції, типові синтаксичні моделі, нові слова та стилістичні прийоми. Для учнів 5–9 класів такі матеріали слугують своєрідним «місточком» між навчальним матеріалом і реальним комунікативним середовищем, що значно підвищує мотивацію навчатися.

Педагогічними засадами використання газетних речень є специфічні дидактичні принципи, на які спирається методика роботи з масмедійним матеріалом. Це такі принципи:

- *комунікативність* – навчання мови через реальні ситуації та «живі» текстові зразки;
- *зв'язок із життям* – робота з матеріалом, що відображає сучасні життєві реалії, події;
- *практична спрямованість* – газетний текст дає змогу формувати конкретні мовленнєві уміння: аналіз, узагальнення, редагування, прогнозування;
- *доступність* – лаконічна форма газетних повідомлень робить їх простими для роботи в середніх класах;
- *інтерактивність* – робота з газетними текстами, реченнями дає змогу застосовувати групові, парні, проєктні форми діяльності.

Газетні матеріали володіють низкою навчальних можливостей, слугують джерелом для формування різних компонентів мовної компетентності:

Лінгвістична компетентність:

- засвоєння лексичних норм (неологізми, професіоналізми, запозичення);
- вироблення вмінь обирати морфологічну форму (узгодження, варіантність норм);
- опанування типологією синтаксичних конструкцій (еліipsis, ускладнені речення, незавершені структури).

Медіаграмотність і критичне мислення (як компонент лінгвістичної компетентності):

- уміння розпізнавати фактичні помилки, маніпулятивні заголовки, емоційно забарвлені конструкції;
- аналіз достовірності інформації;
- порівняння різних джерел.

Комунікативна компетентність:

- уміння усвідомлено будувати висловлення відповідно до ситуації;
- розвиток читання з розумінням конситуації;
- формування навичок короткого переказу, анотації, добору заголовків.

Стилістична компетентність:

- розрізнення офіційно-ділового, публіцистичного, нейтрального стилів;
- аналіз мовних засобів, ужитих журналістами;
- визначення експресії, оцінності, мовних маніпуляцій.

Газетні тексти неоднаково використовують на уроках української мови в різних за віковими особливостями класах. Зокрема, працюючи з учнями 5–6 класів, основну увагу потрібно зосередити на лексико-синтаксичному рівні мови. Видами робіт можуть бути такі:

- добір заголовка до короткого фрагмента;
- складання запитань до тексту;
- визначення теми й мети повідомлення;
- пошук помилок чи пропусків;

- перетворення складних заголовків на простіші.

Формами роботи слугуватимуть мовні ігри, робота в парах, колективне обговорення.

У 7–9 класах акцент робимо на аналітико-синтетичній діяльності:

- редагування газетних фрагментів;
- аналіз синтаксичних конструкцій;
- побудова незавершених речень;
- трансформація тексту (розширення/стиснення);
- створення власної інформаційної замітки;
- виявлення стилістичних ефектів і медійних впливів.

Отже, робота з газетним матеріалом у 5–9 класах є ефективним засобом формування мовної компетентності, бо поєднує практичність, доступність, активність, зв'язок із сучасністю і розвиток критичного мислення. Газетний текст слугує не лише лінгвістичним об'єктом, а й ресурсом для синтаксичного, стильового, текстотвірного тренування, допомагаючи школярам поступово досягати високого рівня мовної культури.

3.1.1 Види різнорівневих завдань із використанням незавершених синтаксичних одиниць у процесі формування мовної компетентності учнів

Незавершені синтаксичні конструкції можуть слугувати матеріалом для навчання рідної мови, створення вправ і завдань різної складності та виду. Пропонуємо логічно вибудувати, як нам здається, систему вправ із незавершеними синтаксичними одиницями (реченнями та їх частинами). Систему укладено за принципом зростання складності. Вправи можна використовувати у 5–9 класах (з огляду на вік учнів) на уроках української мови чи в позакласній діяльності.

I. ПІДГОТОВЧІ ВПРАВИ (спрямовані на розуміння структури речення та його компонентів):

Вправа 1. Визначте за початком речення можливі його завершення:

«На подвір'ї школи зібралися...»

«Після сильної зливи в місті...»

«Ліс росте століттями...»

Завдання: визначити, яку інформацію очікує читач наприкінці (хто? що? як? де?). Учні прогнозують можливі завершення (без запису).

Вправа 2. Доберіть головні члени речення. Подано частину речення без присудка або без підмета:

«На перерві учні...»

«Як зіницю ока...»

«А вже зима...»

Завдання: вставте пропущений головний член речення так, щоб конструкція була граматично правильною і стилістично довершеною.

Вправа 3. Уточніть зміст. Подані незавершені речення потребують конкретизації:

«Стежкою пізнання...»

«Мовлене слово...»

Завдання: додайте уточнювальні слова або словосполучення (де? коли? як?).

II. РЕПРОДУКТИВНІ ВПРАВИ (учень завершує запропоновану синтаксичну конструкцію).

Вправа 4. Завершіть речення за змістом:

«За стільки років незалежності до волі звикли ми, мов птахи...»

«Ялинки чекають щедрого снігу, щоб...»

«Плануючи мандрівку, можна забронювати не тільки житло, а й...»

Завдання: допишіть речення так, щоб воно мало логіку завершення.

Вправа 5. Завершіть речення в одному з обраних стилів – публіцистичному, офіційно-діловому, розмовному чи художньому:

«Мер міста повідомив, що...»

«Мешканці Вінниці переконані, що...»

Вправа 6. Вставте пропущену частину:

«І покинуті хати, і зруйновані заводи...»

«Через систематичне вимкнення світла...»

«Дощі пройдуть, то як хоч іди і на чому хоч їдь...»

Завдання: доповніть словами, яких, на вашу думку, не вистачає, дотримуючись нормативності мовлення.

III. АНАЛІТИКО-СИНТЕТИЧНІ ВПРАВИ (передбачають вибір, аналіз, аргументацію).

Вправа 7. Оберіть правильне (із трьох варіантів) завершення. «Про зміни в розкладі уроків...»: а) школа дізналася першою; б) учнів попередили заздалегідь; в) учні не знали, прибирали кабінети.

Завдання: оберіть логічне завершення й поясніть свій вибір.

Вправа 8. Відновіть порушену логіку. Учням дають газетні фрагменти з недоречними завершеннями:

«Учора в місті відкрили новий парк, у якому... було оголошено надзвичайний стан».

«За прогнозами синоптиків, найближчим часом у регіоні... зросте кількість книжкових ярмарків».

Завдання: запропонуйте логічно правильне завершення.

Вправа 9. Доповніть речення. Учні отримують коротке завершення й мають розгорнути завершальну частину речення до повної думки:

«...подія викликала значний інтерес серед учнів».

«...унаслідок чого рух транспорту тимчасово обмежили».

Завдання: перетворіть завершення на 2–3 речення або складне речення.

Вправа 10. Контрастні завершення. Учні мають створити два різні завершення (на вибір): реалістичне та фантастичне, офіційне й емоційне, позитивне й негативне. Напр.: «За результатами опитування школярів...»

IV. ТВОРЧІ ВПРАВИ

Вправа 11. Створіть власний газетний заголовок. Учень отримує незавершене речення:

«Ходять селом...»

«Дощі пройдуть...»

Завдання: створіть завершення, яке можна використати як заголовок або підзаголовок.

Вправа 12. Побудуйте текст із незавершеного речення. Учень завершує речення і створює мікротекст (3–5 речень):

«Завжди людину прикрашали розум, сила й добрі справи...»

«Під час підготовки до свята стало відомо, що...»

Вправа 13. Утворіть варіантні структури. До одного незавершеного речення учень складає три різні завершення, що змінюють: стиль, комунікативну мету, емоційність. Напр.: «Після тривалого обговорення комісія вирішила, що...»

V. РЕДАГУВАЛЬНІ ВПРАВИ

Вправа 14. Редагування газетних фрагментів із пропусками. Подано неповні (незавершені) газетні речення:

«За словами свідків, учора ввечері... . Проте офіційних повідомлень немає».

«Під час перевірки з'ясувалося, що... , тому адміністрація ухвалила рішення».

Завдання: відновіть пропущену інформацію, дотримуючись структури тексту.

Вправа 15. Замініть невдалу кінцівку речення:

«У школі відкрили STEM-лабораторію, і всі були приголомшені тим, як гарно світило сонце».

Вправа 16. Усуньте двозначність:

«Учитель попросив учнів подати проєкти, після чого їх оцінили». (Кого чи що «їх»? Учні чи проєкти?)

VI. ПРОЄКТНІ ВПРАВИ

Вправа 17. «Редакційна колегія». Клас поділяють на групи, кожна з яких отримує 4–5 незавершених газетних речень, на зразок: «Хай все збудеться потім, що не встигло...»; «Бог порушувати не велів...»

Завдання: складіть цілісний текст новин, вибравши оптимальні завершення.

Вправа 18. Створення власної добірки незавершених речень. Учні знаходять у газетах (онлайн/офлайн) приклади незавершених речень, записують їх і пропонують свої варіанти завершення.

Вправа 19. Порівняння з авторським варіантом. Учитель дає незавершене газетне речення, учні дописують. А згодом учитель демонструє оригінал. Учні порівнюють за такими критеріями:

- чим відрізняється інтенція;
- які мовні засоби використано;
- чиї варіанти були точнішими / логічнішими.

VII. ПІДСУМКОВІ ВПРАВИ

Вправа 20. Комплексна. Учням пропонують 3 незавершені речення різних типів:

1. Заголовок: «У селі на Вінниччині...»
2. Лід: «За словами фахівців, найближчими днями...»
3. Незавершене речення: «Унаслідок сильного вітру пошкоджено...»

Завдання:

- завершити всі три речення;
- створити на їхній основі короткий інформаційний допис.

3.1.2 Розробка уроку з української мови для 8 класу закладу загальної середньої освіти

Тема: *Незавершені речення як матеріал для розвитку синтаксичних і стилістичних умінь учнів*

Тип уроку: комбінований (вивчення нового матеріалу, виконання вправ).

Обладнання: добірка газетних фрагментів, роздаткові картки, мультимедійна презентація.

Мета уроку: *навчальна:* формувати вміння логічно й грамотно завершувати синтаксичні конструкції; удосконалювати навички редагування речень; навчити аналізувати газетні фрагменти з погляду структури речення й стилю; *розвивальна:* розвивати синтаксичне мислення, прогностичні вміння, мовне чуття; формувати навички критичного читання медіатекстів; *виховна:* виховувати культуру відповідального споживання медійної інформації; сприяти розвитку мовленнєвої культури учнів.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент (1 хв). Привітання, налаштування класу на роботу.

II. Актуалізація опорних знань (5 хв)

Учитель ставить запитання:

- Які синтаксичні конструкції найчастіше трапляються в газетах?
- Чому журналісти часто використовують короткі або неповні речення?
- А що це за речення, які наприкінці мають трикрапку?

Коротке обговорення.

III. Повідомлення теми й мети уроку (2 хв)

Учитель: «Сьогодні ми попрацюємо з особливим видом синтаксичних структур – із незавершеними реченнями, дібраними з реальних газетних текстів. Ви будете прогнозувати їх продовження, добудовувати конструкції, редагувати їх так, щоб вони відповідали нормам мови й стилю».

IV. Мотивація навчальної діяльності (2 хв)

Питання до класу: – Чому газети часто використовують заголовки незавершеного типу? Що це дає читачеві?

Підводимо до висновку: незавершене речення – це спосіб утримати увагу, змінити ритм тексту, сконденсувати інформацію.

V. Вивчення нового матеріалу (8 хв)

1. Що таке незавершене речення?

Коротке пояснення:

- обірване заголовкове речення чи речення із власне контексту;
- еліптичне речення;
- речення з пропущеним членом;
- синтаксична конструкція, що створює інтригу.

2. Навіщо їх використовують у навчанні?

- для розвитку синтаксичної гнучкості;
- для формування вмінь прогнозування;
- для засвоєння медійних норм й уникнення типових помилок.

Учитель наводить приклад:

«Унаслідок негоди зламалися... Запитує: що може бути далі? Як залежить продовження від стилю й інформативності?

VI. Практична частина (25 хв)

Вправа 1. Семантичне прогнозування (індивідуально) – 5 хв

Учням роздаємо картки з незавершеними газетними реченнями:

1. «За працею було не до розваг, але...»
2. «Уряд наголосив на нових змінах, проте експерти вважають...»
3. «Свого часу він тренував боксерів, займався веслуванням, проте...».

Завдання: запропонувати 2 варіанти продовження, пояснивши їхню логіку.

Вправа 2. Стилiстичний вибiр (робота в парах) – 7 хв

Пари отримують такі фрагменти:

1. «Через ремонтні роботи на центральній вулиці...»

2. «Місцеві жителі стверджують, що...»

3. «Почалося все на Різдво...»

Потрібно завершити речення трьома варіантами:

- у публіцистичному стилі;
- у художньому стилі;
- у розмовно-побутовому стилі.

Вправа 3. Редагування (робота в групах) – 8 хв

Групам даємо газетні фрагменти з наявними помилками (порушенням логіки, надмірними пропущками):

1. «Продовження історії про те, як доводиться правду шукати... або а віз і нині там»

2. «Підсумки року і... мрії: неймовірна благодійність»

3. «Внаслідок аварії пошкоджено. На місці працюють служби».

4. «За словами лікарів, кількість звернень збільшилася, бо... Це викликало занепокоєння».

Завдання:

- відредагувати фрагмент;
- дописати логічне завершення;
- зробити висновок, у чому була помилка.

Вправа 4. Творче конструювання тексту (індивідуально або в парах) – 5 хв

Учитель обирає одне незавершене речення:

«А поле, воно надихає: ген пташечки знялися, хмари пливуть, вітер повіває, сонце світить...»

Учні повинні:

- завершити речення;
- написати інформаційний абзац (3–4 речення), що логічно продовжує цю думку.

VII. Підбиття підсумків уроку (2 хв)

Обговорення:

- Які труднощі в конструюванні речень, доповненні незавершених думок виникали?

- Що допомагає логічно завершувати речення?

- Чому робота з газетними матеріалами важлива для розвитку мовлення?

VIII. Домашнє завдання (за вибором учителя)

Варіант 1: Дібрати 5 газетних незавершених речень (з новинних сайтів/газет) й запропонувати власні логічні продовження. *Варіант 2:* підготувати міні-текст (5–6 речень), почавши його з одного незавершеного газетного речення. *Варіант 3:* створити власну невелику (бажано тематичну) добірку таких речень (5–7 прикладів).

ВИСНОВКИ

Незавершені синтаксичні конструкції – це синтаксичні конструкції, утворені за схемою простого або складного речення, які характеризуються специфічним вираженням предикативності, семантичної структури та незавершеним інтонаційним малюнком.

Вони мають граматично невизначену синтаксичну структуру. У сучасному українському мовознавстві їх кваліфікують по різному: як обірвані, перервані, незакінчені, незавершені тощо речення. Попри відмінності в тлумаченні явища незавершених синтаксичних конструкцій, усі думки лінгвістів сходяться на особливостях їхнього функціонування, зокрема специфіці вираження предикативності, власній семантичній структурі, виразному експресивно-стилістичному забарвленні й інтонаційній незавершеності.

Переважає більшість класифікацій незавершених синтаксичних конструкцій ґрунтується на причиновій зумовленості їхнього функціонування. Найбільш повною є класифікація В. Пітеля, вибудована з урахуванням семантичного і структурно-функціонального критеріїв.

У роботі використано авторську класифікацію незавершених синтаксичних одиниць, яка ґрунтується на відомих класифікаціях як базових із доповненням специфіки функціонування у мові сучасної української преси та семантичного наповнення змістових компонентів. Незавершені синтаксичні конструкції поділено на такі типи: 1) незавершені синтаксичні конструкції, зумовлені психологічним станом мовця; 2) незавершені синтаксичні структури як засоби обмеження переліку життєвих реалій; 3) незавершені синтаксичні конструкції як засіб привернення уваги читачів; 4) незавершені синтаксичні конструкції як констатаційні синтаксичні одиниці; 5) незавершені синтаксичні структури без вказівки на об'єкт висловлення; 6) незавершені синтаксичні конструкції з розгорнутим змістом висловлення в наступному реченні; 7) незавершені синтаксичні одиниці у ролі заголовкових комплексів.

Найбільш активно вживаними є незавершені синтаксичні структури без вказівки на об'єкт висловлення (28 %). Вони використовуються задля інтригування читача, надання йому можливості висловити власне припущення, щодо об'єкта замовчування, задля уникнення повторів та тавтології, пояснення загальновідомих фактів. Менш активними (22 %) є незавершені синтаксичні структури у ролі засобів обмеження переліку назв міст, осіб, подій, предметів, явищ, абстрактних понять, їхніх характерних ознак, дій тощо. Такі незавершені синтаксичні одиниці вживаються задля уникнення тавтології та конкретизації вислову.

Зрідка вживаються незавершені синтаксичні конструкції, зумовлені психологічним станом мовця (13%) та незавершені синтаксичні структури як засіб привернення уваги читачів (15%). Ще рідше використовують незавершені синтаксичні структури у ролі заголовкових комплексів (10%), незавершені синтаксичні конструкції як констатаційні одиниці (7%) та незавершені синтаксичні одиниці з розгорнутим змістом висловлення в наступному реченні (5%).

Ураховуючи семантичний та структурно-функціональний аспекти, досліджувані одиниці поділяємо на препозиційні, інтерпозиційні та постпозиційні. Останні є найуживанішим типом незавершених речень, що становлять 90% від загальної кількості фактичного матеріалу. Вони вміщують умовчання наприкінці висловлення. Спорадично вживаються інтер- та препозиційні незавершені синтаксичні структури, які використовуються задля інтригування читача. Незавершені синтаксичні конструкції з синтаксично невираженим членом речення журналісти використовують задля уникнення тавтології, а поєднання незавершених конструкцій зі знаками питання чи оклику здебільшого відображають інтенції журналістів і слугують для експресивно-стилістичного увиразнення незавершених синтаксичних структур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бацевич Ф. С. Співвідношення типів смислової імпліцитності в мові. *Мовознавство*. 1993. № 1. С. 54–59.
2. Бевзенко С. П., Литвин Л. П., Семеренко Г. В. Сучасна українська мова. Синтаксис: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2005. 270 с.
3. Богатько В. В. Неповні речення з еліпсованим підметом у газетних жанрах. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*: зб. наук. праць. Вінниця, 2011. Вип. 13. С. 15–17.
4. Богатько В. В. Явища еліпсису в мові сучасної української публіцистики: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Вінниця, 2005. 176 с.
5. Борисюк І. В. Деякі особливості синтаксично-інтонаційної організації спонтанного мовлення. *Мовознавство*. 1980. № 4. С. 28–33.
6. Вавринюк Т. І. Еквіваленти речень як засоби експресивного синтаксису в художньому тексті. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Кривий Ріг, 2016. Вип. 15. С. 113–124.
7. Вихованець І. Р. Типи словосполучень. *Філологічні студії. Науковий часопис*. Луцьк, 2000. № 7. С. 6–9.
8. Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Грищенко А. П. Граматика української мови. Київ: Рад. школа, 1982. 231 с.
9. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис: підруч. Київ: Либідь, 1993. 368 с.
10. Вихованець І. Р. Нариси із функціонального синтаксису української мови. Київ: Наук. думка, 1992. 224 с.
11. Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Семантико-синтаксична структура речення Київ: Наук. думка, 1983. 220 с.
12. Волох О. Т., Чемерисов М. Т., Чернов Є. І. Сучасна українська літературна мова. Морфологія. Синтаксис. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Вища школа, 1989. 334 с.

13. Гайдученко Г. М. Синтаксичні особливості мови роману Марини та Сергія Дяченків «Дика енергія. Лана». *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Лінгвістика*: зб. наук. праць. Херсон: Видавництво ХДУ, 2008. Вип. 8. С. 148–151.
14. Глазова О. П. Українська пунктуація: навч. посіб. Харків: Ранок, 2006. 352 с.
15. Городенська К. Г. Граматичний словник української мови: Сполучники. Херсон: Видавництво ХДУ, 2007. 340 с.
16. Горпинич В. Генітивні речення в українській мові. *Українська мова*. 2009. № 3. С. 3–9.
17. Грищенко А. П. Незакінчене речення. *Українська мова. Енциклопедія* / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. Київ: «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2000. С. 374.
18. Гуйванюк Н. В., Кардашук О. В., Кульбабська О. В. Синтаксис сучасної української мови: Схеми і таблиці. Чернівці: Рута, 2000. 131 с.
19. Гуйванюк Н. В., Кульбабська О. В. Складні ускладнені речення: Теоретико-практичний блок. Чернівці: Рута, 2003. 145 с.
20. Гуйванюк Н. В. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць: монографія. Чернівці: Рута, 1999. 336 с.
21. Дудик П. С. Із синтаксису простого речення: Речення. Класифікація речень. Односкладні речення. Неповні речення. Еквіваленти речення: навч.-метод. посібник. Вінниця, 1999. С. 207–251.
22. Дудик П. С. Обірвані, або незакінчені, речення. *Українська мова в школі*. 1955. № 4. – С. 11–14.
23. Дудик П. С., Прокопчук Л. В. Синтаксис української мови: підруч. Київ: Видавн. центр «Академія», 2010. 384 с.
24. Дудик П. С. Синтаксис сучасного українського розмовного літературного мовлення. Просте речення: еквіваленти речення. Київ: Наук. думка, 1973. С. 131–212.

25. Дудик П. С. Стилїстика української мови: навч. посіб. для студентів вищих навч. заклад. Київ: Видавн. центр «Академія», 2005. 368 с.
26. Дудик П. С. Характерні синтаксичні структури в усно-розмовному літературному мовленні. *Закономірності розвитку українського усного літературного мовлення*. Київ: Наук. думка, 1965. С. 129–131.
27. Єрмоленко С. Я. Мова преси. *Українська мова. Енциклопедія* / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. Київ: «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2000. С. 323.
28. Жовтобрюх М. А. Мова української періодичної преси (кінець XIX – початок XX століття). Київ: Наук. думка, 1970. 303 с.
29. Завальнюк І. Я. Функціонально-стилістична специфіка домінантних лігвоструктур у творах Івана Багряного. *TeKa commission of polish-ukrainian cultural ties. Volume VII*. Lublin, 2012. P. 203–209.
30. Завальнюк І. Я. Синтаксичні одиниці в мові української преси початку XXI століття: функціональний і прагмалінгвістичний аспекти: монографія. Вінниця: Нова Книга, 2009. 400 с.
31. Завальнюк І. Незавершені синтаксичні конструкції в мові української преси початку XXI ст. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*: зб. наук. праць. Вінниця, 2017. Вип. 25. С. 129–136.
32. Загнітко А. П. Еквіваленти речення: статус, обсяг і функцій на типологія. *Лінгвістичні студії*: зб. наук. праць. Донецьк: ДонНУ, 2009. Вип. 19. С. 79–91.
33. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис. Донецьк: ДонНУ, 2001. 663 с.
34. Загнітко А. П. Український синтаксис. Київ: ІЗМН, 1996. Ч. 1. 202 с.
35. Загнітко А. П. Теоретична граматики сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис. Донецьк: ТОВ «ВКФ «БАО», 2011. 992 с.

36. Іваницька Н. Л. Сучасні теорії категорійної граматики в лінгводидактиці: наук.-метод. посібник. Вінниця: ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, 2009. 208 с.
37. Іванова Л. П. Еквіваленти речень у російській мові. *Мовознавство*. 1980. № 1. С. 19–25.
38. Каранська М. У. Синтаксис сучасної української літературної мови. Київ: Либідь, 1995. 312 с.
39. Коваленко Л. Складне речення як синтаксичне явище. *Дивослово*. 2010. № 6. С. 19–20.
40. Конторчук Г. К. Питальні конструкції в газетних жанрах. *Особливості мови і стилю засобів масової інформації*. Київ: Вища школа, 1983. С. 118–130.
41. Курс сучасної української літературної мови: у 2 т. / За ред. Л. А. Булаховського. Київ: Рад. школа, 1951. Т. 2. Просте речення, складне речення, пунктуація. 408 с.
42. Марич С. М. Особливі форми у творах М. Стельмаха. Київ: Либідь, 1997. 92 с.
43. Марич С. М. Структурні і смислові особливості парцельованих речень. *Українське мовознавство*. 1988. № 15. С. 75–78.
44. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилїстика української мови: підруч. для студ. філол. спец. вищих навч. заклад. Київ: Вища школа, 2003. 462 с.
45. Навчук Г. В. Формально-синтаксичні та функціонально-семантичні особливості окличних речень у сучасній українській газетній мові: автореф. дис. ...канд. філол. наук: 10.02.01. Кіровоград, 2004. 20 с.
46. Невідомська Л. М. Імпліцитність: мовностилістичний аспект: монографія. Харків: Ранок-НТ, 2012. 416 с.
47. Ожоган В. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис: навч. посіб. для самостійної роботи. Кіровоград, 2005. 160 с.

48. Особливості мови і стилю засобів масової інформації: навч. посіб. для студ. фак. журн. ун-ів. Київ: Вища школа, 1983. 151 с.
49. Пешак М. М. Комунікативний синтаксис. Київ: Довіра, 2000. 150 с.
50. Пітель В. І. Незакінчені речення: проблема синтаксичного аналізу. *Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії. Серія: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. Рівне, 2010. Вип. 18. С. 40–43.
51. Пітель В. І. Комунікативна організація незакінчених речень: актуальне членування. *Українська мова: навчально-методичні та виховні аспекти: збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції «Українська мова в освіті»*. Івано-Франківськ: Плай, 1999. С. 80–83.
52. Пітель В. І. Підтекст як домінувальна ознака незакінчених речень. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Філологія*. Івано-Франківськ, 2006. Вип. 11–12.
53. Пітель В. І. Прагматичні функції незакінчених речень у сучасній українській мові. *Філологічні студії. Науковий часопис*. Луцьк, 2000. № 1. С. 170–175.
54. Пітель В. І. Причини виникнення незакінчених речень. *Українознавчі студії*. 2002–2003. № 4–5. С. 26–32.
55. Пітель В. І. Процес утворення речення і природа незакінчених речень. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Філологія*. Івано-Франківськ, 2003. Вип. 8. С. 149–154.
56. Пітель В. І. Семантико-синтаксична структура розмовних конструкцій в українському та англійському художніх текстах (на матеріалі твору М. Коцюбинського «Fata morgana» та його англійського перекладу). Матеріали V Міжнародної наукової конференції «Семантика мови і тексту». Івано-Франківськ: Плай, 1996. С. 140–142.
57. Пітель В. І. Семантичні особливості незакінчених речень. *Галичина. Науковий і культурно-просвітний краєзнавчий часопис*. Івано-Франківськ, 2001. № 7. С. 139–143.

58. Пітель В. І. Синтаксичні конструкції умовчання: функціональний аспект. *Вісник Прикарпатського університету. Серія Філологія*: зб. наук. праць. Івано-Франківськ, 1997. Вип. 2. С. 180–186.

59. Пітель В. І. Структурно-функціональні типи незакінчених речень у сучасній українській мові. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Філологія*: зб. наук. праць. Івано-Франківськ, 1999. Вип. 4. С. 168–174.

60. Пітель В. І. Формально-синтаксична типологія незакінчених речень. *Вісник Прикарпатського національного університету. Серія: Філологія*. Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2007. Вип. 15–18.

61. Пітель В. І. Функціонально-семантична структура незакінчених речень у сучасній українській мові: дис... канд. філол. наук: 10.02.01. Івано-Франківськ, 2000. 188 с.

62. Пітель В. І. Функціонально-семантична структура незакінчених речень у сучасній українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Івано-Франківськ, 2000. 19 с.

63. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови: підруч. 3-тє вид., перероб. і доповн. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2000. 248 с.

64. Сербїна Т., Лещенко Г., Степанова О. Функціонування експресивних синтаксичних конструкцій у мові сучасних газет. *Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії*: зб. наук праць. Рівне, 2001. Вип. 9. С. 55–60.

65. Силка А. Вивчення односкладних і неповних речень. *Дивослово*. 2010. № 2. С. 2–5.

66. Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання Київ: Вища школа, 1994. 670 с.

67. Сучасна українська літературна мова: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Караман С. О., Караман О. В., Плющ М. Я. та ін. Київ: Літера ЛТД, 2011. 560 с.

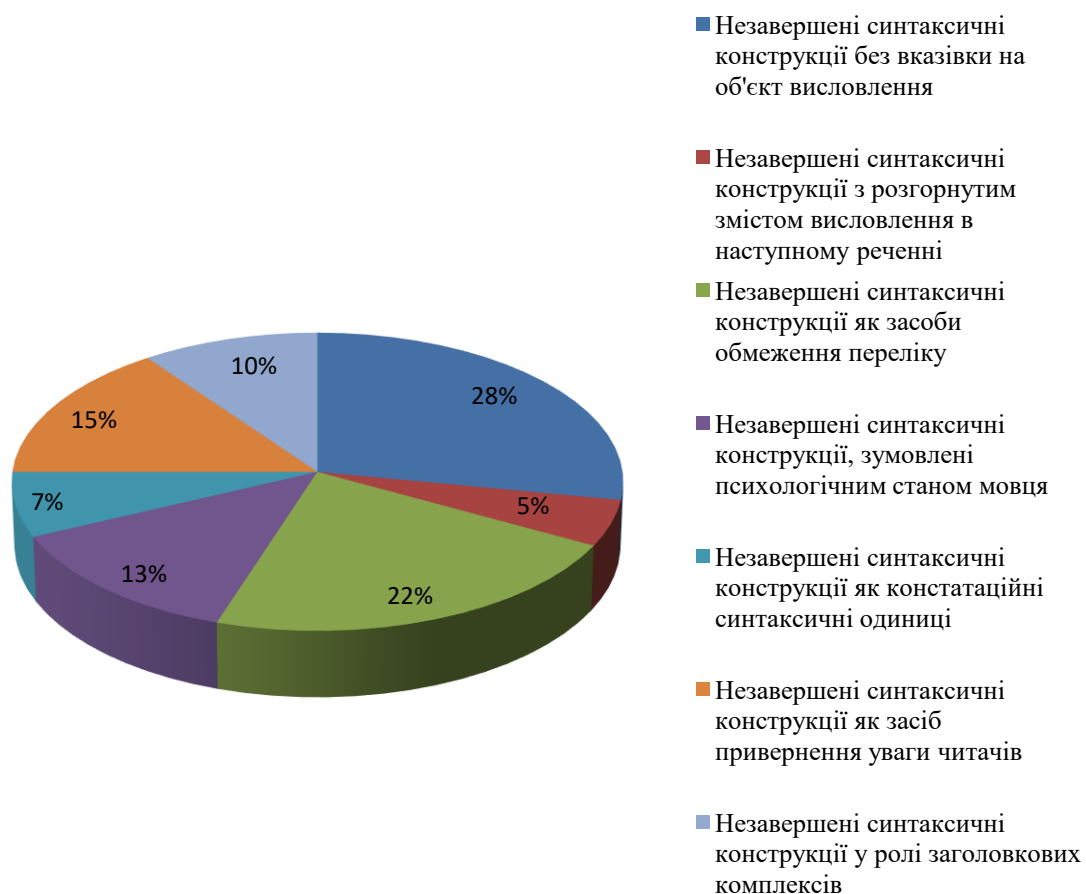
68. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І. К. Білодіда. Київ: Наук. думка, 1972. – 516 с.
69. Сучасна українська літературна мова. Стилїстика / За заг. ред. І. К. Білодіда. Київ: Наук. думка, 1973. 588 с.
70. Тишківська Н. Я. Українська мова: Збірник вправ із синтаксису та пунктуації. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. 180 с.
71. Тишківська Н. Я. Українська мова. Синтаксис: навчально-методичні рекомендації. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2007. 119 с.
72. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. 2-е вид., випр. і доп. Київ: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
73. Хекало О. М. Стилїстичні функції умовчання як невербального комунікативного компонента в сучасній англomовній етимовній прозі. *Збірник Сумського державного педагогічного університету*. Суми, 2012. Вип. 3. С. 201–208.
74. Худолій А. О. Динаміка функціональних змін у мові американської публіцистики кінця ХХ – початку ХХІ ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2004. 20 с.
75. Чабаненко В. А. Стилїстика експресивних засобів української мови: монографія. Запоріжжя: ЗДУ, 2002. 351 с.
76. Шабат-Савка С. Т. Незакінчене висловлення як емоційно-експресивний маркер мовотворчості Ірини Вільде. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Том 33 (72). № 6. Ч. 1. С. 58–64.
77. Шабат-Савка С. Незакінчене висловлення як синтаксичний засіб реалізації комунікативних інтенцій (за романом «Тигролови» Івана Багряного). *Дивослово*. 2012. № 1 (658). С. 28–32.
78. Шатїлова О. Спонукальний потенціал еквівалентів речення. *Лїнгвістичні студії*. Донецьк: ДонНУ, 2012. Вип. 25. С. 79–83.

79. Швачко С. У царині номінативних і комунікативних одиниць. *Освіта і управління*. 2009. № 1. С. 136–138.
80. Шкурятяна Н. Г., Шевчук С. В. Сучасна українська літературна мова: Модульний курс: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2007. 823 с.
81. Шульжук К. Ф. Мовленнєва реалізація моделей складних багатокomпонентних речень. *Мовознавство*. 1991. № 3. С. 49–52.
82. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: підруч. для студентів вищ. навч. заклад. Київ: Видавн. центр «Академія», 2004. 408 с.
83. Ющук І. П. Українська мова: підруч. 3-тє вид. Київ: Либідь, 2006. 640 с.
84. Debrück B. Vergleichende Syntax der indogermanischen Sprachen. Strassburg, 1918. Ч. III. S. 114–115.
85. Krasnowolski A. Systematyczna składnia języka polskiego. Warszawa, 1997. S. 160–161.
86. Ries J. Was ist ein Satz? Series: Beiträge zur Grundlegung der Syntax, Heft 3. Prag: Taussig and Taussig, 1991. S. 128–152.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вінницька газета. – 2023–2024 рр. – № 76 – 104.
2. Вінниччина. – 2024 р. – № 94 – 100.
3. Голос України. – 2024 р. – № 63 – 78.
4. Дзеркало тижня. – 2024 р. – № 24 – 49.
5. Місто. – 2023–2024 рр. – № 1 – 23.
6. Молодіжна газета Вінниччини. – 2024 р. – № 1– 12.
7. Пенсійний кур'єр. – 2023–2024 рр. – № 1 – 96.
8. Прапор Перемоги. – 2023–2024 рр. – № 1 – 96.
9. Тульчинський край. – 2024 р. – № 1 – 52.
10. Україна молода. – 2023–2024 рр. – № 111 – 166.

ДОДАТОК 1

**ФУНКЦІЙНО-СЕМАНТИЧНІ ТИПИ
НЕЗАВЕРШЕНИХ СИНТАКСИЧНИХ
КОНСТРУКЦІЙ**

ДОДАТОК 2

**СТРУКТУРНО-ФУНКЦІЙНІ ТИПИ
НЕЗАВЕРШЕНИХ СИНТАКСИЧНИХ
КОНСТРУКЦІЙ**